

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Disputationvm De Censuris In Commvni,
Excommunicatione, Svspensione, & Interdicto, itemque
de Irregularitate, Tomvs Qvintvs**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ, Anno Domini M. DC. XVII.

2 Ob quæ delicta ferantur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94035](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94035)

totam illam legem, & omnes eius censuras expirare: quia hoc commune est omni sententiæ latæ ab homine. Ita docuit Soto distinctione 22. quæstione 2. articulo 3. Veruntamen à tempore Pij Quinti additur in prædicta Bulla hæc clausula *Volentes præsentis nostri processus, ac omnia, & quacunque huiusmodi litteræ contenta, quousque alii huiusmodi processus à nobis, aut à Romano Pontifice pro tempore existente fiant, aut publicentur, durare, suosque effectus omnino foris.* Iuxta quam clausulam censura hæc ex se perpetua est: in quo iam naturam statuti seu legis imitatur, nam ut vidimus, statutum differt à sententia generali, in perpetuitate præsertim in iis, quæ à Pontifice Summo feruntur: nam lata ab inferioribus alias habent differentias. Et ideo Nauarrus in Summ. capit. 27. numero 74. existimat has censuras iam dicendas esse latas à iure.

Nauarr.

Discrimen
inter censu-
ram latam
per Bullam
& per legem.

Alia tamen differentia interuenit semper inter hanc sententiam, etiam prout nunc fertur in Bulla Cœnæ, & legem; quod lex etiam si iterum atque iterum feratur circa eandem rem cum variis circumstantiis, non cessat, nisi per posteriorem reuocetur, aliquid ei contrarium statuatur: ac vero Bulla Cœnæ, statim ac subsequens publicatur, cessat ipso facto, etiam si non reuocetur, unde si quid in posteriori mittitur, simpliciter sublatum censetur etiam si id expresse non reuocetur, nec declaretur: hanc enim vim habent verba illa, *Quousque alii similes processus &c.* In hoc ergo differt hæc censura ab ea quæ proprie dicitur à iure: & ideo singulis annis promulgatur per modum generalis sententiæ: in reliquis vero omnibus, quæ ad rem spectant, parum refert eam à iure, vel ab homine vocare, excepta quadam absolute ab aliqua censura in prædicta Bulla contenta, de qua infra videbimus. Certum tamen esse debet excommunicationes omnes in hac Bulla latas tales esse, ut ipso facto incurrantur. Propter dictam vero causam præsentem disputationem prosequimur, iuxta tenorem Bullæ latæ à S. D. N. Clemente octauo, anno 1595. nam in posterioribus nihil mutatum inuenimus, sicut Nauarr. in Summ. cap. 27. n. 54. cum prius alias exposuisset eam declarauit, quæ suo tempore ultimo loco fuerat à Gregorio XIII. promulgata.

Nauarr.

Per Bullas
contra Do-
mini non
multiplicantur
censuras
circa idem
crimen.

Imo nec per
alia iura la-
ta.

Ex hac doctrina colligitur, propter multiplicationem harum bullarum non multiplicari censuras circa idem crimen, quando quidem adueniente posteriore, priores omnes cessant. Imo addit Nauarrus citato loco, quod excommunicationes per alia iura latæ, in prædicta Bulla pro eiusdem criminibus repetite non multiplicantur, sed solum additur eis reservatio. Quod latius tradit idem Nauarrus cap. 11. a quorundam, de iudæis, notab. 11. in Glossa vltim. numero 4. & sequentibus, & præsertim numero 37. usque ad finem. Et est quidem satis pia, & probabilis sententia: nam si huiusmodi censuræ Bullæ à iure iudicentur, non est verisimile censuras latas diuersis in rebus pro eadem causa, seu pro eadem prohibitione, seu in eadem specie, multiplicari numero, præsertim quando ab eodem legislatore feruntur. (Voco autem eundem legislatorem non in persona sed in dignitate, ut à Summo Pontifice) alias quot essent iura excommunicantia, v.g. hæreticos, tot illi excommunicationes incurrerent, & sic de aliis peccatis: quod tamen incredibile est, & præter communem sensum.

At vero, si excommunicationes Bullæ censentur ab homine, nonnulla potest esse maior dubitandi ratio. Veruntamen etiam illo modo censæ non multiplicari censuras, quia quoties homo profert sententiam excommunicationis in causa, in qua iure ipso lata est, non censetur nouam censuram ferre, sed eam quæ in iure continetur, declarare seu applicare, nisi aliud expresse in sententia declaret: quia poenæ sunt in mitiori sensu interpretandæ.

Quod maxime verum habet, quando & censura fertur ab homine per sententiam generalem, & ab eodem formaliter qui legem tulit: quæ omnia in præfenti concurrunt. Itaque, si pro eodem delicto fertur excommunicatio in Bulla, quæ in iure lata est, eandem esse credimus. Et ideo simul clausulam Bullæ, & iura quæ concordant, explicabimus. De reservatione vero, quæ additur in Bulla, postea dicemus.

SECTIO II.

Qui sint casus seu delicta, propter quæ fertur excommunicatio in Bulla Cœnæ.

Iginti sunt casus in prædicta Bulla à Sanctissimo Domino nostro Clemente octauo promulgata contenti: quos sigillatim exponere necesse est. Vitanda tamen prolixitatis causa non referam integras clausulas Bullæ, sed ea tantum verba notabo, quæ ad rem explicandam erunt necessaria. Et, ut recte Caietanus notauit in verbo *Excommunicatio*, in principio, duo præcipue sunt in his clausulis, & similibus iuribus consideranda, scilicet actio quæ sub excommunicatione prohibetur, & personæ ad quas extenditur talis censura.

Prima excommunicatio contra hæreticos.

Prima ergo excommunicatio Bullæ est contra hæreticos, ubi licet multi in specie nominentur nominibus ab auctoribus desumptis, scilicet Vsiite, Lutherani, &c. Tamen id solum factum est in designationem eorum hæreticorum, qui his temporibus alicubi durant: nam alioqui illa excommunicatio generalis est contra omnes hæreticos cuiuscunque sectæ, ut ibidem exponitur. Unde in antiqua Bulla Pauli III. aliter hæretici nominantur, ut refert & prosequitur Rebuff. illam Bullam exponens. Est autem hæc censura longe antiquior, quanquam de iure diuino proprie non sit, ut quidam existimant, sed de Ecclesiastico, ut latius traditur in 2.2. qu. 11. ex quo loco pendendum est quid sit hæresis, & quam voluntatis pertinaciam requirat. Solum est hic breuiter notandum, quod licet peccatum hæresis tale sit, ut interius in mente perfecte consummatur, nihilominus hæc censura propter hæresim pure mentalem non contrahitur, quia, ut in principio diximus, nullus actus pure internus est materia censuræ: quia hæresis non est materia Ecclesiasticæ iurisdictionis, per quæ materia est censuræ. Et ideo etiam dixi tractando de sacramento penitentiae huiusmodi peccatum non esse reservatum in foro conscientie, quia non reservatur sine censura, intelligendum est autem de hæresi pure mentali: nam, si in actum exteriorem prodeat, etiam si occultissimus ille sit, satis est ad incurrendam censuram ut superiori loco declaratum est. Intelligo etiam de reservatione Papali, nam circa Episcopalem consulendus est usus.

Additur in prædicta clausula, hæc censura comprehendit omnes à Christiana fide Apostatas, qui licet in re non differant ab hæreticis, ut sumitur ex D. Thom. 2.2. quæst. 12. artic. 1. Nihilominus specialiter ibi nominantur ad maiorem claritatem, & quia non solent vulgo hæretici vocari, qui apostatantes à religionem Christianam ad Mahometanam sectam, vel ad Iudaismum transeunt, quanquam re vera hæretici. Ut ergo declaretur, omnes hos incurrere dictam censuram, illa particula additur, Duo vero sunt obseruanda. Vnum est hoc esse intelligendum de Apostatis non solum exteriori opere, vel signo, sed etiam corde: nam sicut interior infidelitas sine exteriori signo non sufficit ad hanc censuram, ita neque externum signum sine interiori infidelitate. Quod

Secl. II. De Excom contra hæreticos, schismaticos, &c. 319

Quod in primis probari potest ex illo verbo à *Christiana fide*: nam qui solum exterius fidem negat, non est apostata à fide, sed à confessione fidei, & similiter non est verè hereticus, sed tantum secundum quid, scilicet exterius & apparenter: quia vera heresis mente consummatur. Vnde est alia ratio, quia censura lata propter aliquod delictum, non contrahitur nisi per delictum illud verum, & consummatum, quantum verba legis in rigore sumpta requirunt: at verò exterior apostata vel hereticus non efficit peccatum perfectum & consummatum in ea specie: & ideo hanc censuram non contrahit in foro conscientie, nec peccatum ex vi huius bullæ referuatum est in foro poenitentiae, quamvis in foro exteriori talis condemnatur ut hereticus, quia in illo foro non potest de interiori mente, nisi per exteriora signa constare.

Secundo obliuandum est, in rigore Theologico posse esse aliquem hereticum, & Apostatam à fide, etiam si baptizatus non sit, ut si catechumenus ante baptismum verè credat potius, & deinde vel à tota fide recedat, vel aliquem eius articulum neget: & nihilominus ille non incurrit hanc censuram, quia non est capax eius, nec est membrum Ecclesiae, in quod ipsa possit iurisdictionem suam directe exercere. Ob quam rationem diximus in superioribus, hominem non baptizatum non esse capacem censuræ. Quapropter aut tota illa clausula huius bullæ intelligenda est iuxta subiectam materiam, seu respectu eorum qui directe subduntur iurisdictioni Pontificiæ: nam lex & censura solum ad subditos dirigitur: aut certe, cum est sermo de apostatis à fide, intelligi debet de fide non tantum inopertè concepta, sed etiam exterius solenniter in baptismo professæ.

Additur in eadem clausula, *Ac eorum credentes*: quæ particula antiqua etiam est, ut supra vidimus disputatione quarta, sectione prima. Vbi aduertimus dupliciter accipi in iure illam vocem *credentes*, vno modo pro iis qui credunt errores alicuius dogmatizatis hæresim: alio modo pro iis, qui credunt personæ hereticæ, bonam existimationem de illa habendo & familiaritatem ei exhibendo, licet eorum opinionibus non assentiantur. Difficultas ergo esse potest, quo modo hoc verbum in hac clausula sumatur: nam, ut hoc verbum aliquid superioribus addat, necessarium videtur in posteriori significatione accipi, nam credentes priori modo heretici sunt, ut dicitur in capite *Excommunicamus*, secundo, *S. Si quis autem*, de hereticis: ergo iam erant comprehensum sub illis verbis generalibus, *omnes & singulos hereticos*. Et ita exposuit simile verbum Panormitanus in capitulo *Excommunicamus* primo, *S. Credentes*, de hereticis, numer. 12. nam ibi eadem excommunicatio fertur.

Nihilominus consensio potius accipiendum esse verbum illud priori modo. Quod sentit Nauarrus in Manual. cap. 27. nu. 55. vbi concedit hos credentes esse hereticos: & ideo verbum illud esse omissum in bulla Cœnæ Pij Quinti, postea vero fuisse additum ad maiorem declarationem. Duobus autem modis possunt aliquid credere heretico. Primò distinctè assentiendo erroribus, ab eo propositis, & publicatis, & hi potius heretici, quam credentes dicuntur. Secundo tantum confusè credendo veram esse doctrinam eius, quæcunque illa sit, & hi propriè dicuntur credentes, de quibus in hac bulla, & in iuribus quæ cum illa concordant sermo est: nam, licet hic etiam sint heretici, credendo illo modo alicui contra Ecclesiam docenti, tamen quia distinctè nihil credunt contra fidem, proprio nomine appellati sunt, & ad maiorem claritatem sub illo sunt expressi. Et confirmari hoc potest, nam verba sequentia, *factores hereticorum, &c.* formaliter intelliguntur de iis qui fauent hereticis ut heretici sūt: quod statim

ex Caietano, & alijs annotabimus: ergo eodem modo intelliguntur credentes hereticorum, ut heretici sunt. Atque ita exposuit etiam Paludanus in quarto, dist. 13. quæst. 3. art. 1. concl. 7.

Dices: Ergo credentes hereticorum in priori significatione non manent excommunicati ex vi huius clausulæ, aut illius *S. Credentes*, quod videtur inconueniens, quia illi credentes equiparantur fautoribus & receptatoribus in dicto *S. Credentes*, ergo etiam sub excommunicatione debent æque comprehendendi, quia iuxta doctrinam communem Iuris superiorum, delicta, quæ æquiparantur in culpa, æquiparantur etiam in pena. De qua regula videri potest Gloss. in capitulo *Si postquam*, verb. *Prouisione*, de Electione, in sexto, & Gloss. ult. in Leg. *Si quis seruo*, Cod. de Furtis, & Barthol. in leg. *Si constanter*, num. 30. ff. de Solutio matrimonio. Respondetur concedendo ex vi illius verbi hos non ligari hac excommunicatione. Comprehenduntur autem sub fautoribus, vel receptatoribus, si vere secundum moralem existimationem tales sint. Propter solam vero æquiparationem non puto comprehendere, tum quia nec talis æquiparatio recte colligitur ex dicto *S. Credentes*, cum nos negemus ibi esse sermonem de credentibus in illa significatione: nec etiam in re videtur esse simile delictum, si omnino fauor omnis exterior, & receptatio tollatur, tum etiam, quia illa regula extendendi penam propter solam æquiparationem delicti, non existimamus esse veram, nisi quando iuxta communem usum eius, pro eodem habeantur: de qua re alibi latius.

Additur in eadem clausula *receptatores, fautores, &c.* generaliter quoslibet eorum defensores. Similia verba habentur in dicto capitulo *Excommunicamus*, primo, *S. Credentes*, de hereticis, & in cap. *Nouerit*, de Sententia excommunicationis. Intelliguntur autem prædictæ voces de iis, qui fauorem tribuunt hereticis, vel quia talem doctrinam profitentur, vel in ordine ad suam hæresim, vel docendam, vel defendendam, vel aliquid huiusmodi. Ita Caietanus verb. *Excommunicatio*, cap. 1. & Nauar. dist. nu. 55. qui varijs coniecturis id confirmat. Illa vero videtur esse præcipua, quod pena stricte intelligenda est iuxta subiectam materiam: hæc autem excommunicatio fertur in penam, & in odium hæresis: & ideo sicut primario fertur in hereticum ratione hæresis, ita derivatur seu extenditur ad alios secundum habitudinem ad eandem hæresim, atque adeo quatenus illi fauent quouis modo in ipsa hæresi. Et confirmatur, nam illi homini, qui hereticus est auxilium præbere ad vitam sustentandam, vel quid simile, non est per se malum, neque est vltio canonis prohibicum: Immo interdum posset esse necessarium, si ille extreme vel grauiter indigeret ad vitam. Quod enim Augustinus dixit de peccatore & homine, etiam in heretico verum habet, nulli hominum claudendam esse misericordiam, nulli peccatori impunitatem relaxandam. Et refertur in cap. *Duo ista*, 23. q. 4. Dices quamquam interueniente naturæ necessitate locum habeat illa distinctio: quidquid tamen extra illam necessitatē in fauorem heretici sit, pertinebit ad fauorem heretici quatenus hereticus est, & consequenter illa erit sufficiens causa ad incurrendam hanc censuram. Respondetur, in foro exteriori sepe fieri talem præsumptionem, nisi ex necessitate occurrenti, vel alijs circumstantijs aliud colligatur: simpliciter tamen, & in foro animæ negandam esse consequentiam: quia seclusa etiam naturæ necessitate, & absque respectu ad hæresim potest fieri aliquod officium liberalitatis, vel amicitiae ad talem personam, & propter illud non incurretur hæc censura, & ideo istius iure alia coniecturæ addi solent ad præsumendum hoc delictum, ut videre licet in cap. *Accusatus*, §. *Ille*, de hereticis in sexto, & in Director. verb. *Defensores*, & verb. *Fautores*.

9 Vnde etiam oportet distinguere in hæretico duplicem rationem præter rationem naturæ, scilicet & quod hæreticus est, & quod excommunicatus est. Per hæc ergo clausulam non prohibetur specialiter communicatio cum hæretico, vt excommunicatus est, neque extenditur censura ad omnes communicantes cum illo vt sic, sed solum ad communicantes cum illo vt hæretico, præbendo fauorem, defensionem, &c. In illo vero casu, in quo sine causa rationabili præstaretur beneficium personæ hæretici sine respectu ad hæresim, peccari quidem posset propter communicationem cum excommunicato, non tamen propter communicationem cum hæretico hic specialiter prohibita, & punita. Ad peccandum autem illo modo necesse nunc est vt hæreticus sit nominatim declaratus, & denunciatus saltem de crimine, vt supra dictum est: ad peccandum autem posteriori modo, & incurrendam hanc censuram, quâ modo explicamus, non est necesse vt hæreticus sit declaratus aut denunciatus, sed satis est vt sit cognitus illi, qui ei factorem aut auxilium præbet: quia illa non est prohibita vt participatio in crimine cū iâ excommunicato, sed tantum cum hæretico: & ideo in hoc non habet locum limitatio Extrauag. Ad eundem.

10 Deinde additur. *Ac eorum libros hæresim continentes, vel de religione tractantes sine auctoritate Sedis Apostolicæ scienter legentes, aut retinentes, imprimentes seu quomodolibet defendentes, ex quavis causa publice, vel occulte quouis ingenio, vel colore.* In quibus verbis obseruare licet, ex vi illorum non prohiberi omnes libros ab hæreticis conscriptos, sed eos tantum qui de tali subiecto tractant, vel talem doctrinam continent. Et quidem, si tales sint libri, vt eorum errores congingant, nulla est difficultas, quia etiâ si vnus tantum error in toto libro cōtineatur, totus est prohibitus; nec illo etiam delecto errore licebit librum retinere, quia absolute prohibitus est ex vi huius clausulæ. Qui autem sint dicendi libri de religione tractantes, obscurius est. Opinor tamen omnes libros pertinentes ad fidei expositionem, & consequenter etiam illos, quibus diuina scriptura, vel aliqua pars eius exponitur: atque illos etiam, qui Theologiam scholasticam, vel totam, vel aliquam eius partem tractant, sub illa particula contineri: excludi vero libros, qui solum Philosophicam, doctrinam vel inferiores artes, aut etiam solam historiam continent, quamdiu in eis nullus error admisceatur. Vnde qui hos libros habuerit, vel legerit, ex vi huius clausulæ hanc censuram non incurrit. Dico autem semper ex vi huius clausulæ, quia quoad hanc partem consulendi sunt iudices, & Romanus, & Episcopalis, vel S. Inquisitionis; & obseruanda sunt omnia quæ huic clausulæ in eis adduntur sub aliis censuris.

11 Atque simili modo ex vi horum verborum non prohibetur sub hac censura libri editi à Catholicis, etiam si in eis sint inserti errores hæreticorum, vel ad eorum impugnationem, vel solum per modum historicæ narrationis, vel etiam per incuriam & negligentiam, absque hæresi auctoris. Imò addit Nau. libros Catholicorum, etiam si habeant scholia, vel notationes hæreticorum, ex vi huius clausulæ non esse prohibitos: quia illi non sunt simpliciter libri hæreticorum. Quod tamen ego limitarem, nisi tales seu tam copiosi essent commentarii, vt iam censeretur liber potius ex eis, quam ex textu constare: nam tunc si concurreret altera ex dictis conditionibus, scilicet quod liber vel errores contineret, vel de religione tractaret, phibitus talis liber esset ex vi huius clausulæ, sufficeretque ad hanc censuram incurrendam. De aliis vero catholicorum libris, qui habent breues annotationes hæreticorum, licet hic non fiat mentio, seruanda sunt, quæ in indice librorum statuitur, vt dixi. Aduertit denique Rebuff. illa verb. publice vel occulte referri ad omnes præteritos & mihi placet.

12 Vltimo additur in eadem clausula, Nec non & schismaticos, & eos qui se à nobis: & Romani Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter subtrahunt, vel recedunt. Per quæ verba fit extensio huius clausulæ ad crimen distinctum ab hæresi: nam iuxta doctrinam D. Thomæ 2. 2. quæst. 39. artic. 1. schisma, si generatim sumatur, comprehendit hæresim & aliquid aliud: nam omnis hæreticus schismaticus est, non vero è contrario. Sin autem schisma sumatur speciatim, vt cōdistingui solet ab hæresi, quomodo in prædicta clausula sumi videtur, significat peccatum recedendi pertinaciter ab obedientia Ecclesiæ, absque errore in doctrina fidei: & ideo dicitur ad Thomam opponi charitatem, non fidem, de quo alias. Solum ad intelligentiam dictorum verborum hic aduerto schisma quasi per antonomasiam dici, quando præter verum, & indubitatum Papam alius erigitur, ei que obeditur. Quod quidem, si fiat ex praua opinione circa vnitatem capitis, seu vicarij Christi, erit non solum schisma, sed hæresis; si autem fiat, vel solum ex malitia, & praua voluntate, licet erit proprium schisma, de quo videtur esse sermo in prima parte illorum verborum. Quia vero non tantum illo modo schisma committitur, sed etiam quoties ab obedientia Summi Pontificis pertinaciter receditur, ideo etiam hoc in sequentibus verbis explicatur, & ad hoc totum prædicta censura extenditur, quæ sine reservatione lata videtur in cap. licet de electione, & in c. 1. de schismaticis, & in c. Nulli fas, 19. de quibus textibus infra dicemus.

13 Sed obiicit aliquis, nam ex dictis sequi videtur quoties aliquis ita peccat, vt incurrat quamcumque excommunicationem, præsertim à Summo Pontifice latam, esse schismaticum, & incurrere in hanc clausulam Bullæ Cænæ. Patet sequela, quia ille pertinaciter se subtrahit ab obedientia Pontificis: hoc enim necessarium est ad excommunicationem incurrendam. Respondetur negando sequelam, quia aliud est cum contumacia non obedire Ecclesiæ, vel Pontifici in vna, vel alia re: aliud vero simpliciter se subtrahere ab obedientia eius pertinaciter. hoc enim significat simpliciter non recognoscere illum vt superiorem, atque ita se gerere, ac si non esset illi subordinatus, neque vnitus vt capiti. Vnde ad hanc censuram satis est voluntate, & actione ita se gerere, etiam si in mente & de aliud cōtineat quia hoc peccatum schismatis satis perfecte in sua specie illo modo consummatur: Quapropter (quo ad obseruandum est) catholicis, qui sub hæretico principe viuunt, verbigratia, in Anglia, ei que vt supremo capiti exteriori obediunt, quamuis in consciencia poenas hæreticorum non contrahant, hanc vero clausulam quoad hanc vltimam partem & censuram non effugiunt: quia licet vere hæretici non sint, proprie tamen ac vere sunt schismatici, vt ex dictis constat.

Duo denique sunt circa hæc vltima verba obseruanda. Vnum est hanc censuram quoad hanc vltimam partem non extendi ad fautores, receptatores, aut defensores schismaticorum: quia illa extensio prius facta est de hæreticis, hic autem tacetur quoad schismaticos: & per hoc tacite excluditur. Præsertim, quia, vt recte notauit Caietan. verb. Excommunicatio, in principio, quoties censura fertur contra aliquos hoc vel illud facientes, si in ipsa lege expresse non extenditur ad consulescentes, adiuvantes, & similes, illos non comprehendit: quia verba penalialia stricte intelligenda sunt: hi autem omnes in rigore non sunt facientes id, propter quod talis censura fertur, & propter multa alia quæ congerit Nauarrus dicto capite 27. num. 51. Aliud obseruandum est, hanc censuram ad nullum aliud delictum extendi, qui non sit hæresis præter schisma. Sicut enim iuristæ aiunt, exceptionem firmare regulam in contrarium, ita nos dicere possumus extensionem, quæ ad hunc casum definitum sit, limitari, ne ad alios fiat.

Sect. II. De Excom. contra hæreticos, & schismaticos. 321

fiat. Præterquam quod generale principium est, excommunicationem non extendi ab vno casu ad alium, nisi in lege exprimat, ut late Nauarrus profequitur dicto num. 51. Vnde nec propter pactum cum dæmone, nec propter quemlibet abusum Sacramenti, nec propter alia peccata ad tribunal Inquisitionis spectantia propter suspicionem hæresis, vel superstitionem religionis, hæc censura incurritur: quia neque hæresis, neque schisma sunt. Et ideo bene notat Nauarrus numero 55. magos olim fuisse comprehensos in hac censura, & clausula in Bulla Pij Quinti, quia in ea exprimebantur: nunc autem non comprehendit, quia non exprimitur.

Secunda clausula eiusdem Bullæ contra appellantes à Papa ad Concilium generale.

Secunda censura fertur in dicta Bulla contra eos, qui ab ordinationibus seu mandatis Romani Pontificis pro tempore existentis ad futurum generale Concilium appellant. In qua clausula actio, propter quam fertur censura, satis clara est; nec videtur distinguendum de appellatione à mandato iusto, vel iniusto: quia constitutio hæc indistincte & absolute loquitur, & non fundatur in eo, quod res à qua appellatur, iusta, vel iniusta sit, seu talis ut ab ea iuste appellari possit, si esset superior, ad quam posset appellari, sed in eo, quod sic appellans iniuriam facit Apostolicæ Sedi: nam videtur profiteri generale Concilium esse superius illa; quod tamen à sententia iniusta appellando, quam à iusta. Fuitque similis excommunicatio lata, & referuata à Pio II. & Julio II. ut Syluester, & Nauarrus referunt. Quoad personas vero generalissima est illa censura, quia fertur in omnes, cuiuscunque status, gradus, seu conditionis fuerint. Quia vero excommunicationem non fertur in communiter, sed in singulares personas, ideo in eam, si tale delictum committat, interdicti censura fertur; de qua infra suo loco.

Extenditur denique illa censura ad eos, quorum auxilio, vel favore appellatum fuerit. Debet autem auxilium, vel fauor appellationem antecedere; nam si tantum subsequatur, deturque ad resistendum Pontificis præceptis sub specie talis appellationis: tunc non incurritur hæc censura ex vi huius clausulæ: quia non est reuera datus fauor ad appellandum, sed ad actiones postea subsequetas, quæ sunt longe diuersæ. Nec satis erit, quod is, qui appellat, id faciat spe & fiducia auxilij alterius si illa non ex vi promissionis, aut verborum alterius concepta sit, sed solum ex titulo amicitie, vel alterius coniunctionis. Præterea, quando talis fauor præcedit appellationem, non statim incurritur hæc excommunicatio, donec appellatio re ipsa subsequatur sit, iuxta generalem & optimam doctrinam Caietani verb. Excommunicatio, in principio quod quando excommunicatio non per se fertur, in propriam actionem ut sic, sed solum ut cooperatricem, vel adiutricem alterius, tunc ad incurrendam excommunicationem non satis est actio dantis fauorem, vel auxilium, nisi actio vel effectus principaliter prohibitus subsequatur: quia in hac actionem directe & per se lata est excommunicatio, in alias vero quasi per extensionem: ita vero est in presenti. Quod optime significatum est in illis verbis Bullæ quorum auxilio, vel favore appellatum fuerit: Donec ergo sit appellatum, non incurritur excommunicatio.

Quæri vero potest, an dans consilium; incurrat hanc excommunicationem: nam concilium ipsum videtur esse quidam fauor, vel auxilium morale: qui enim rectum consilium præbet, non parum iuuat ad bene operandum. In contrarium vero est, quia in

A rigore sunt influxus distincti, & ad distinctos fines ordinati: consilium enim est ad instructionem mentis: auxilium autem & fauor ad executionem. Vnde in aliis iuribus quando extensio fit ad consulentes, expressa sit eorum mentio, ut in sequentibus videbimus. Et ideo probabilius censo per hanc clausulam non comprehendit pure consulentes. Voluit enim Pontifex per hanc censuram cohibere potentes qui efficacius resistunt: de doctrina autem vel consilio nihil in eo loco statuit.

Tertia censura eiusdem Bullæ contra piratas, cursarios, &c.

Tertia censura fertur in dicta Bulla contra omnes piratas, cursarios, & similes latrunculos maritimos. Est autem obseruanda notabilis differentia in hac Bulla Clementis VIII. collata cum Bulla Gregorij XIII. nam Gregorius sic ait, Excommunicamus omnes piratas, & latrunculos maritimos, & illos præcipue, qui mare nostrum, &c. Quæ verba primum comprehendunt omnes deprædantes in mari, ubique deprædantur, & deinde speciali ratione, vel ponderatione eos, qui in illis locis maris Tyrreni, & Adriatici, quæ ad temporale dominium Pontificis pertinent, ita delinquant. At vero in Bulla Clementis verba sic habent, Excommunicamus, & cæ. Latrunculos maritimos, discurrantes mare nostrum, præcipue à monte Argentario vsque ad Terracinam. Vnde videtur non omnes Piratas, sed solum discurrantes in suo mari Clemens excommunicare. Existimo tamen illa verba discurrantes, &c. Non esse coniungenda præcedentibus ut determinationem seu limitationem eorum, sed singula esse membra distincta, sicut in ipsa Bulla virgulis interiectis distinguuntur. Ita ut absolutus sensus sit, Excommunicamus omnes piratas, & latrunculos maritimos, & postea addatur, discurrantes mare nostrum præcipue; si enim ita coniungamus, clarior erit sensus, & nulla erit diuersitas inter prædictos Pontifices.

Est etiam alia notanda differentia inter verba illorum Pontificum: nam Clemens solum ait, Discurrantes mare nostrum, &c. Neque explicat, aut requirit, ut ibi aliquam actionem exercent. Gregorius autem sic ait. Et illos præcipue qui mare nostrum à monte Argentario vsque ad Terracinam discurrantes, eos, qui in illo nauigans deprædantur, mutant, interficiunt, rebusve & bonis spoliant. Iuxta quem verborum tenorem constitat, si aliquis pirata discurreret illud mare animo illa omnia perpetrandi, nihil tamen eorum exequi posset, non incursum illam censuram, donec aliquod ex illis opere compleret. Imo si non in nauigantes, sed in opibus aut hominibus in littore inuentis eas actiones exerceret, non incurret talem censuram: quia verba definite loquuntur de deprædantibus nauigantes. Nunc vero iuxta Bullam Clementis dubitari potest, an discurrantes illud mare, tanquam latrunculi aut piratæ, hoc ipso excommunicationem incurrant, quamuis nullam prædam faciant. Et sane videtur dicendum illam incurere, tum quia non sine causa alia verba à Gregorio posita omissa sunt: hæc autem non videtur fuisse alia, nisi si illa censura generalius ferretur: tum etiã quia ex vi illorum verborum nihil aliud requiritur ad talem censuram incurrendam præter talem discursum in eo mari: qui per se satis est ad grauem iniuriam Summi Pontificis, quatenus est dominus, & custos illius maris, & consequenter continet delictum sufficiens ad talem excommunicationem incurrendam: tum denique quia hoc modo optime intelligitur tenor illius clausulæ, & quid speciale in illo Pontificio mari prohibeatur, aut puniatur. Piratæ enim, & latrunculi maritimi, etiam si per mare discurrere incipiant, non incurritur excommunicationem, donec

Differentia inter Bullas Greg. XIII. & Clem. VIII. quoad hanc clausulam.

Peculiaris verborum ponderatio.

Alia differentia inter easdem Bullas.

Incurritur excom. in eadem clausula.

donec actionem aliquam furandi compleant: ab illa enim fures nominantur, & propter illam precipue puniuntur. Quoad mare vero Pontificium specialiter prohibetur sub eadem censura, ne ibi discurrant. Et hic sensus videtur mihi facis probabilis, quamuis, quia nouus est, sicut etiam est noua forma verborum Clementis, solum illum propono, vt de illo Doctores iudicium ferant.

20
An excommunicentur
pirata de-
predantes
quocunque
vel tantum
Christianos.

Rationes
dubitandi.

Dubitari vero potest, an excommunicentur ij pirata depradantes quoscuque, vel tantum Christianos, & Catholicos: nam in nulla Bulla hoc explicatur: nec auctores aliqui dicunt. Et certum est non comprehendere eos, qui, licet alias pirata sint, huiusmodi actiones interdum exercent circa aliquos abique iniustitia, scilicet in Turcas, vel alios similes, qui contra Ecclesiam, vel Christianos principes bel- lum gerunt, quam in illis actibus non se gerunt vt pirata. Difficultas vero esse potest, si iniuste depradentur alios, etiam si illi infideles sint, an id sufficiat ad incurrendam hanc censuram. Et ratio dubitandi esse potest, quia simpliciter fertur hæc censura contra piratas, & latrones maris: tunc autem vere exercent hoc munus: ergo incurrunt illam censuram. Quod maxime locum habere potest, quando huiusmodi infideles nauigant cum facultate (saluum con- ducum appellant) Summi Pontificis, aut aliorum Prin- cipum Christianorum, ad quos ius illam conceden- di pertineat: nam tunc non solum infidelibus, sed ip- sis etiam Principibus Christianis fit grauis iniuria in huiusmodi depradatione: merito ergo compre- henditur tale delictum in hac clausula, quæ vniuer- salis, & absoluta est. Alio etiam modo potest con- tingere hæc iniustitia, si fiat in homines gentiles, nec subditos, nec inimicos Ecclesiæ, quos prædicto mo- do offendere in naui, piratarum latrocinium est, cur ergo sub hac censura non comprehenditur?

21
Verius sen-
tentia ne-
gans.

In contrarium vero est, quia quamuis in hac clau- sula sit absolute sermo de piratis: nihilominus tamē non comprehenduntur nisi pirata Christiani, seu baptizati: quia alij non sunt capaces censura, neque his præceptis Ecclesiasticis subduntur: ergo eadem ratione non intelligitur ferri hæc censura, nisi contra piratas expoliantes Christianos: Patet conse- quentia, quia æquitas postulat, vt vtriusque seruetur æqualitas, sicut ergo pirata infideles, etiam si spoli- ent Christianos, non comprehenduntur, nec specia- liter puniuntur ab Ecclesia gladio spirituali, sed a- gendum contra illos est, si fieri potest, gladio mate- rial, & bello: Ita nec Christiani pirata, si tantum in infideles hoc munus exercent, licet iniuste agant, non comprehenduntur sub hac clausula, & censura. Imo nec propterea videntur puniri ab Ecclesia regu- lariter loquendo, quia iniustitia illa quodammodo est extra terminos Ecclesiæ, sicut est iniustitia quam ipsi infideles in Christianos exercent, nisi for- tasse quatenus illa depradatio redundat in iniuriā Christianorum principum, vel in Ecclesiæ odium, aut aliud simile nocumentum: quæ malitia est for- maliter distincta ab iniustitia, seu latrocinio piratæ vti. Et puniri quidem potest ab Ecclesia, non ta- men videtur punita ex vi huius clausulæ, neque ali- cuius censuræ, quæ ipso iure lata inueniatur. Et hæc posterior pars videtur mihi probabilior: quæ ex se- quenti clausula, & censura magis explicabitur.

22
An compre-
hendantur
consilium
dantes sub
favoribus.

Additur in eadem clausula extensio eiusdem cē- suræ ad fautores, & receptatores, & defensores. De qui- bus qui sunt, arbitrio iudicis relinqui solent iuxta L. i. ff. de iure deliberan. tamen in conscientia, ipsa est optimus iudex, si huiusmodi malefactores qua- tenus tales sunt, aut verbis, aut factis defendit, aut fauorem præbuit, &c. Dubitari vero potest sicut in precedente puncto an dantes consilium, compre- hendantur. Et quidem auctores communiter extē- dunt hanc censuram ad dantes consilium vt videre est in Angelo verb. Excommunicatio §. casu 18. & Ca-

Angel.

ietan. verbo Excommunicatio, cap. 18. Illi tamen lo- quuntur iuxta antiquiores bullas, quæ expresse ad- debant verbum consilium, vt Caietan. refert & Na- uarrus notat. In bulla tamen Gregorij, & Clemen- tis verbum illud omisum est. Nihilominus Nauar- rus n. 59. ait etiam nūc illos comprehendere. Quia ne- gari non potest (inquit) eum qui consilium auxiliari, vel fanere, argumento L. Quod fauore, C. de legib. Sed verba illius legis sunt. Quod fauore quorundam constitutum est, quibusdam casibus ad lesionem eorum no- lumus inuentum videri: quæ verba quid ad rem præ- sentem faciunt, non video. Caiet. citat etiam Barto- lum in l. Si vnus, §. 1. ff. de iniuriis. Sed nihilominus negatiua pars mihi magis probatur, propter ea quæ dixi in superiori clausula.

Superest vero quotidianum ac necessarium du- bium, an qui ex instituto suæ navigationis latroci- nium seu officium piratæ non exercent, sed ob sua ne- goria, vel iustum bellum nauigat, interim tamen casu aliquo spoliat Christianos nauigantes, incurrat hanc censuram. Item an ij, qui titulo belli quamuis iniuste eos in mari spoliant, contra quos se bellum gerere profitentur, hanc excommunicationem incur- rant. Circa hoc Angel. in Sum. Excommunicatio §. casu 18. sentit in omnibus his casibus incurrant cen- suram: neque aliud putat ad eam incurrendam requiri, nisi in mari depradari abique titulo iusti belli: nam hoc sufficit ad constituendum piratam. Idem sentit Caiet. dict. c. 18. dicens, canonis istius materiam esse La- trocinium maritimum: sentit ergo quoties hoc latro- cinium fit, satis esse ad illam censuram incurrendam.

Contrarium tenet Syluest. Excommunicatio §. in 20. censur. n. 55. & 56. citans summam Rosellam, Io- an. Andream, Ioannem de Lign. & Panorm. qui di- cunt ad incurrendam hanc censuram non satis esse in mari committere latrocinium, nisi qui commit- tit, sit pirata, nam ex vi huius clausulæ piratæ tan- tum excommunicantur. Vt autem aliquis sit, & di- catur pirata, tres conditiones requirit Syluester. Pri- ma est indifferentia spoliandorum, scilicet, quia nō vnā nationem tantum, sed quamcunque spoliare intendit. Secunda, vt hoc faciat principali intentione: vt si Genuefis (inquit) principaliter intendat va- care suis negotiis, etiam si concomitanter intendat spoliare omnes Venetos. Tertia, vt id faciat non bā- nito bello, quia si habet bellum etiam iniustum, nō est pirata. Veruntamen hæc voluntarie, & sine pro- batione, atque adeo sine probabilitate mihi dicta vi- detur, præsertim quoad duas primas condiciones. Nam sequitur ex prima conditione, eum non esse piratam, nec incurrere hanc censuram, qui per mare discurret intentione spoliandi tantum Hispanos, aut Lusitanos ex India venientes, idque iniuste exequi- tur, & nullum aliud latrocinium. Consequens est omnino falsum, quia ille vere est maritimus latro, & pirata: & ideo in illum verba huius clausulæ prop- riissime conueniunt, vt recte contra Syluestrum confiderauit Nauar. supra. n. 59. Præterea quid est absurdius quam dicere eum qui nauigat intentione depradandi, eamque exequitur, propterea quod si- mul, & principaliter intendat mercaturam, non in- currere hanc excommunicationem? nam etiam qui furatur propter mœchiam, principaliter est mœ- chus, quam fur: sed non propterea censuram contra fures latam effugeret, quia parum refert qua inten- tione quis committat, si actum illum perfectum, & consummatum committit, cui iure ipso annexa est excommunicatio. Ita ergo est in præfenti, nam sicut ille vere est fur, ita etiam hic est vere pirata, etiam si secundaria intentione piratam exerceat: vt enim sit perfectum, & consummatum peccatum, satis est voluntas committendi talem actum cum illius executione: quacumque intentione fiat.

Atque hinc inferri videtur, etiam si quis titulo seu appellatione belli, quod plane iniustum est, latro- cinia

43

Depredan-
tis in mari
titulo belli
est inuictis
non incur-
ritur hanc
excomm.

cinia hac maritima exerceat, non effugere hanc cē-
suram: quia re ipsa illud est verum latrocinium in
mari commissum, quacunque intentione fiat, & id-
eo alio titulo seu nomine vestiatur. Sed nihilomi-
nus quoad hanc partem probabilior est contraria
sententia: nam aliud est loqui de iniustitia genera-
tim sumpta, quæ late loquendo, solet in vniuersum
latrocinium, vel furtum appellari: Aliud vero est lo-
qui de proprio furto seu rapina, à quo nomen pira-
tæ seu latronis maritimi sumptum est. Quamuis ergo
que rapiuntur in bello iniusto fumantur iniuste:
& hoc modo illud dici possit latrocinium, tamen
quia non fit solo titulo accipiendi rem alienam, sed
titulo vindictæ, seu pœne, aut etiã defensionis, ha-
bet peculiarem modum iniustitiæ distinctum à la-
trocinio. Et ita qui solum hostes suos, contra quos
habet publice indictum bellum, in mari depredā-
tur, aliis vero nocumentum non inferunt, cōmuni
appellatione non cēsentur piratæ, nec latrones, sed
iniusti bellatores. Et ideo non comprehenduntur
sub hac lege.

Atque idem dicendum cenfeo in priori casu pro-
posito de eis, qui aliquando incidenter depredan-
tur in mari. Quam esse omnium sententiam dicit
Nauarrus: & ita illam approbat, vt per se certā abs-
que probatione. Mihi tamen non videtur quidem
carere difficultate, quia ad incurrendam censuram
vnus actus sufficit, etiam si lata sit cōtra homicidas
& alios similes: quia in malis vnus actus sufficit ad
huiusmodi denominationem, nam malum ex quo-
cunque defectu, & ita absolute dicitur fur, vel la-
tro, etiam si semel tantum furatus sit: vnus autem
actus maritimi latrocinij, etiam si incidenter fiat, in
toto rigore latino, & iuridico piraticus dicitur, arg.
l. Seruus. ff. de actionib. & oblig. ergo qui vel semel
illam committit, vere dicitur pirata. Eo vel maxi-
me, quia non sine causa adduntur in hac clausula om-
nes ille voces, *Pirata, cursarij, & latrunculj maris*: nā
saltem sub hac tertia appellatione comprehendipos-
sent hi, qui tantum aliquando, & incidenter depre-
dantur. Nihilominus tamē, quia materia est pœna-
lis, & restringenda, & iuxta communem sententiā
hac lex intellecta est de iis, qui quasi ex officio nau-
ticum latrocinium exercent, ideo ab illa non vide-
tur recedendum. In illo ergo casu habebit locum c.
3. de Raptorib. sed ibi non fertur excommunicationis
ipso iure, sed ferri mandetur in eos qui *Romanos, aut
alios Christianos pro negotiatione, aut aliis honestis causis
nauigio vectos, aut capere aut rebus suis spoliare præsumunt.*
Nani quia ille textus de spoliantib. absolute loquitur,
ideo in iis etiam, qui vel semel spoliant, locum
habet. Est etiam alia notanda differētia inter textū
illum, & clausulam nostram: quod ille non restrin-
gitur ad mare, sed simpliciter loquitur de nauigio
vectis: vnde in fluminibus etiam procedere potest:
nostra autem censura, seu clausula solum habet lo-
cum in latronibus maris. Vnde si qui essent, qui in
solis fluminibus depredarentur: illam censuram
non incurrerent, vt Nauarrus aduertit: & sentit An-
gel. dicens hanc censuram esse contra eos, qui de-
predantur in mari.

*Quarta censura contra naufragantium Christiano-
rum bona spoliantes.*

Q Varta censura Bullæ Cœnæ fertur contra omnes
& singulos, qui Christianorum quorumcunque na-
uibus tempestare iactatis, seu quouo modo naufragium
passis sine in ipsis nauibus, sine ex eisdem electa in mari, vel
in litore inuenta cuiuscunque generis bona, in cuiuscunque
maris regionibus, & littoribus subripiant. Similis cen-
sura (licet non reseruat) lata fuerat in Concilio La-
teranensi, sub Alexandro III. & habetur in cap. Exco-
municacioni, de Raptoribus: quauis verbis breuior

ribus & obscurioribus: scilicet. *Qui Christianos nau-
fragium patientes damnata cupiditate spoliant rebus suis,
nisi ablata reddiderint, excommunicationi se nouerint sub-
iacere.* Igitur vtroque ex his iuribus fertur excom-
municatio in eos, qui occupant bona naufragantiū.
Differunt tamen primo, nam ex vi Bullæ Cœnæ so-
lum requiritur actio subripiendi ad incurrendam
censuram, vt patet ex tenore dictorum verborum,
at vero ex vi c. Excommunicationi, præter actionem
spoliandi requiritur mora restituēdi, vt satis etiam
patet ex citatis verbis, & notauit Nauarrus dict. c.
27. n. 118. Vnde difficile est ad explicandum, quando
talis excommunicatio ex vi illius textus incurrat.
Caietan. verb. Excommunicatio. c. 23. ait, acceptionē
non puniri in dicto textu, quia nō est intrinsece ma-
la, sed interdum potest esse actus charitatis: deten-
tionem autem, cum iam fit inuito domino, esse in-
trinsece malam, & ideo puniri per illam censuram.
Vnde fit, vt tunc incurrat illa censura, quādo de-
tentio incipit esse iniuriosa, & contra rationabilem
domini voluntatem. Et quia obligatio restituendi
seu reddendi rem alienam, per se loquendo, est ad
statim, cum primum opportune & moraliter fieri
potest, ideo, quamprimum accipiens prætermittit
hanc opportunitatem sciens, & volens, tunc cen-
suram esse in sufficienti mora reddendi, vt statim
illam excommunicationem incurrat. Nec requiri-
tur illa admonitio, quia ipsa lex sufficienter admo-
net, & cum ferat excommunicationem hanc ipso
iure, vt verba citata declarant, non expectat aliam
admonitionem ab homine faciendam.

Quæ doctrina quoad hanc posteriorem partem
mihi placet: non vero quoad priorem, in qua vide-
tur supponere textum illum nō loqui de acceptione
iniusta, sed de acceptione absolute: atq; ita intel-
lexisse videtur Nauarrus. Et ideo ait, non solum at-
tenta Decretali, sed etiam attentata Bulla, acceptionē
non sufficere ad censuram cōtrahendam, sine mora,
& voluntate restituendi. Addit vero limitatio-
nem, *nisi acceptio fuerit scienter patefacta, quia tunc il-
la sufficit.* Quæ verba mihi sunt obscurissima & ap-
plicata ad Decretalem non sunt vera, quocunq; sen-
tu intelligantur, & ad Bullam non sunt necessaria.
Itaque intelligo Decretalem loqui de acceptione
iniusta, quæ procedit ex voluntate sibi rapiēdi hu-
iusmodi bona aliena, quæ actio intrinsece mala est;
& nihilominus noluisse Concilium propter illam
solum excommunicationem imponere, siue scienter,
& patefaciendo suam malitiam, siue quocunq;
alio modo: quia Decretalis indistincte loquitur. Ratio
vero non est alia, nisi quia noluit Concilium tam
seuere agere cum his raptoribus, & fortasse etiam
quia illa acceptio, quamuis male facta poterat esse
vtilis naufragium patientibus, si eis tādē restituere-
ntur bona, quæ aliqui forsitan perirent. Hunc
autem esse sensum decretalis, patet, tum ex illis ver-
bis, *damnata cupiditate spoliant*: quæ verba aperte si-
gnificant iniquam acceptionem. Item quia illa ex-
communicatio (ex mente Concilij) non contrahi-
tur nisi ob omissionem reddendi talia bona suis
dominis, vt declarant illa verba, *Nisi ablata reddide-
rint*: ergo acceptio quantumuis iniqua, & scienter ac-
ceptanter facta, non sufficit ad illam censuram in-
currendam, quia censura ipso iure lata non incur-
ritur, donec cōsummetur actus ipso iure requisitus.

Nec satisfaciunt qui dixerit, ipsam acceptionē in-
iustam cum voluntate retinendi, & nunquam red-
dendi esse iniustam retentionem, & quādam omis-
sionem reddendi: falsum enim hoc est, nam reddi-
tio supponit rei acceptionem, & necessario requirit
aliquam moram inter vtramque. Nec refert, quod
à principio potest quis habere voluntatem non red-
dendi suo tempore, & consequenter habere maliti-
am, quæ est in non restituendo: quia tota illa mali-
tia quoad hoc est mere interior, & nondum exer-
cuit

Nauarr.
Quando in-
curratur ex-
communi-
cacio cap.
excommuni-
cacione de
Raptoribus.
Caietan.
Optime.

27
Caietan. sententia quæ
ad partem
approbat.

Verus dicti
cap. sensus.

28
Resoluitur
enauio.

Corollarium

cuit actum, seu omissionem externam, cui annexa fuit excommunicatio. Vnde obiter infero, quod licet is qui talia bona inique rapuit, aliquo tempore perseveret in illa voluntate non restituendi, si tamē nondum habuit occasionem restituendi, necque prætermisit aliquam debitam diligentiam, nondū contraxit illam excommunicationem, donec in ipsamet redditione externa incipiat esse in mora, vel negligentia morali procurandi illam. In quo recte dixit Caietanus. Addens, & merito, nullam aliam monitionem requiri, secutus Panormitanum in dict. c. Excommunicationi. Et vtrumque sequitur Nauar. contra. Ioan. Andr. & Syluestrum, qui certe nulla probabili ratione nituntur.

Panorm.
Nauar.29
Quid iuxta
Bullam dis-
cendum.Greg XIII.
Bulla.Per quam
subripienti
actionem iux-
ta viri
Pontif. Bul-
lam hac cen-
sura incur-
rantur.30
An naufragi-
antium bo-
na subripien-
tes, neque re-
stituentes,
duplicem
excommuni-
cationem in-
currant.31
Occupans
bona fide
hac bona et
animo red-
dendi domi-
no, si volun-
tatem mu-
tet, quam
censuram
incurrat.
Responsio.

At vero iuxta tenorem Bullæ sola acceptio iniusta sufficit ad hanc censuram contrahendam: hanc enim significat in omni proprietate verbum *subripierint*, ultra quod nihil additur, quod ulteriorem moram vel aliquam aliam specialem conditionem requiratur. In Bulla autem Gregorij additur, *Rapuerint, aut scienter sibi ipsi acceperint*, quod perinde est: aliud autem verbum, quod ibi additur, statim explicabo. Ex his vero intelligere licet, oportere hanc acceptionem esse iniustam: non quacunquē iniustitia, sed illa quæ est contra tales personas naufragium passas. Vnde si quis inculpabiliter ignoret illa bona esse naufragorum, etiam si putet esse aliena, & inique accipiat, non incurrit excommunicationem: quia formaliter non agit contra hunc canonem. Et ad hoc explicandum videtur additum in Bulla Gregorij illud aduerbium, *Scienter*: imo ex vi illius in rigore sumpti, vt in huiusmodi legibus sumi solet, nec ignorantia culpabilis ad censuram illam contrahendam sufficeret, nisi peccatum sit ex malitia, seu certa scientia. Nunc vero illa questio sublata est in Bulla Clementis: nam verba illa omnia omissa sunt. Actio ergo subripienti hæc bona naufragorum, siue ex scientia siue ex quacunquē ignorantia culpabili procedat, dummodo ad grauem malitiam in eo genere sufficiat, est nunc sufficiens causa ad hanc censuram incurrendam.

Ex his vero nascitur non contemnenda dubitatio, an qui nunc subripit hæc bona, & postea morosus est, & pertinax in eis retinendis duas incurrat excommunicationes; vnam ex Bulla Cæne aliam ex c. Excommunicationi. Et licet supra dixerim, quando censura Bullæ Cæne concurrat cum censura iuris, non multiplicari censuras, nihilominus in præfenti dubio cenfeo multiplicari, quia reuera non concurrat censura Bullæ cum censura illius capituli, sed propter diuersas causas seu peccata lata sunt: peccatum enim non restituendi distinctum est à peccato rapiendi. Et censura Bullæ fertur propter latrocinium: censura vero illius Decretalis fertur propter retentionem. Est tamen discrimen, quod excommunicatio illius Decretalis referuata non est. Caietanus vero vocat illam Episcopalem, sed melius dicitur nulli referuata: quia non solum Episcopus, sed quilibet Sacerdos proprius illam auferre potest iuxta regulam cap. *Nuper*, de senten. excomm. Alia vero referuata est Summo Pontifici, sicut aliæ omnes illius Bullæ, vt in fine huius disputationis videbimus.

Hinc vero nascitur aliud dubium, an si quispiam bona fide hæc bona accipiat, vel quia ignorat esse naufragantium, vel certe (quod frequentius euenire potest) si illa occupet à principio animo conseruandi & restituendi domino (quod sine dubio sapere potest & sine censura, & licite fieri) postea vero voluntatem mutet, & incipiat retinere sibi, quam censuram incurret, an Bullæ, vel Decretalis, vel vtramque? Respondeo in primis, semper incurrare censuram Bullæ: quia, licet materialiter tunc non accipiat rem, quia iam apud se habebat: moraliter tamē illam primo tunc subripit, quando incipit eam vt

propriam retinere. Quantum ad aliam vero censuram distinguere oportet: nam fieri potest, vt quis mutet illam voluntatem, & incipiat rem sibi vsurpare, seu ea vt vt propria, priusquam sit in mora reddendi illam domino, quia nondum oblata fuit occasio eam reddendi: & tunc opinor nondum contrahi aliam censuram, vt à fortiori patet ex dictis. Si autem oblata occasione reddendi illa bona vero domino, tunc mutauit voluntatem, & omisit reddere, sibi que retinuit, tunc opinor vtramque censuram simul incurere: quia illa simul, & quasi eminenter est & iniusta acceptio, vt ostensum est: atque est etiam iniusta detentio, quia non oportet, vt hæc mora reddendi sit post acceptionem iniustam, sed satis est quod sit post acceptionem realem, quæcunque illa sit. Nec refert quod ea. Excommunicationi, loquatur, vt diximus, de acceptione iniusta: quia id solum fuit ad declarandum, quod per solam acceptionem, etiam si iniusta sit, non incurritur excommunicatio; non vero quod illa sit simpliciter necessaria, vt qui morosus fuerit in reddendis illis bonis, excommunicationem illam incurrat. Dices, cum in eo casu vna & eadem culpa sit contra vtramque legem, cur non erit etiam eadem censura? Respondetur, quia à principio, & ex se distinctæ fuerunt, & causas formaliter diuersas respiciunt quam formalem diuersitatem etiam in eo casu retinent. Verum est in ordine ad effectus morales (excepta referuatione) non multum referre in eo casu multiplicari censuras: quia explicata illa causa, eadem absolutione, vtraque auferretur, si absolvens habeat in vtramque potestatem.

Præterea dubitari potest, an hæc excommunicatio extendatur ad fautores, seu adiutores, & ad receptatores. De his enim nulla fit mentio in Bulla Clementis. Quare dicendum est, hos non comprehendi, nisi & illi dici possint spoliatores, propter regulam generalem supra traditam ex Caietano. Et quidem in hoc genere peccati dan- res fauorem, & auxilium dici possunt spoliatores: quia per se ac proxime cooperatur tali crimini. Quando enim plures concurrunt ad furtum, omnes verè furantur, etiam si aliquis sit principalis, alij vero quasi ministri seu coadiutores, quod secus est de consiliario, vt supra dixi. De receptatore vero maiori distinctione opus est. Potest enim esse receptor personæ, quæ tale committit, & de hoc non est dubium, quin hanc censuram non contrahat: quia verba huius prohibitionis in toto rigore ad illum non pertinent. Potest item esse receptor bonorum, non vt fiat particeps eorum, sed solum ad occultanda, & custodienda illa. Et de hoc etiam existimo non incurere hanc censuram, quia non potest dici in rigore spoliare alterum, etiam si remote & indirecte fiat particeps illius criminis. Tercio vero potest quis esse receptor, vel potius particeps bonorum: quia is qui ea accepit, cum altero illa diuidit, vel ei donat. Quod dupliciter potest contingere. Primo quod id fiat ex aliqua conuentione, vel mandato antecedente ipsam spoliationem: ita vt duo conueniant, vt quisque, quod potuerit, accipiat, & postea inter se diuidant: vel quod vnus accipiat, alteri redditurus, cuius mandato, & expensis id agit. Et in eo casu opinor huiusmodi receptatorem incurere hanc censuram: nam est verè spoliator, & latro. Adde vero illam non incurere donec actu recipiat bona: ita vt si alter cum eo non diuidat illa, non incurrat: quia antea respectu illius non est consummatum delictum, propter quod fertur censura, nam, licet antea peccauerit, adhuc tamen permanet in ratione mandantis, seu consulentis tantum, & contra hos vt sic non est lata hæc censura.

Alio vero modo potest contingere, vt quis recipiat

Quid de ac-
cipiente bo-
na ab ipso
antecedente
pacti.

piat talia bona, sine vilo antecedente pacto, sed ex mera voluntate surreptit, ita tamen ut sciat qualia sint (nam si accepisset bona fide, & ex ignorantia inculpabili, quamdiu illa durauerit, cessat difficultas, vt ex dictis patet). Propter huiusmodi ergo receptorem videntur addita in Bulla Gregorij illa verba: Aut ab alijs rapta, seu accepta scienter receperint: quæ verba omiſſa sunt in Bulla Clementis: & ideo dubitari potest, an reuocata sint, vel solum fuerint omiſſa, quia in verbo Spoliauerint, censentur sufficienter contenta. Et quamuis facile possit in vtramque partem res disputari, mihi hoc posterius videtur probabilius: quia ille qui sic accipit talem rem, moraliter verum dominum spoliatur. Quod ita breuiter ex dictis declaro, quia ille qui sic accipit talia bona, tenetur illa reddere vero domino: ergo, si sit in mora reddendi, agit contra capic. Excommunicatiōis, cuiusque excommunicationem incurrit: ergo à fortiori incidit in Bullam Cœnæ: ergo, si à principio iniuste accepit animo retinendi sibi, in Bullam Cœnæ incidit: nam quod accipiat immediate in litore, vel mari, vel mediante priori spoliatur, non variat malitiam, neque quoad hoc lex hæc quidpiam distinguit.

14
Hæc bona
nulla præ-
scriptio, ne
consecra-
tione ad-
quiri.

Tandem adduntur in Bulla verba, quibus reuocatur quoduis priuilegium, aut consuetudo in contrarium: ita vt nullo prætextu, etiam possessionis longissimi, aut immemorabilis temporis talis abusus excusari possit. Vnde inferunt Caietanus, & Nauarrus, iniquam esse legem, per quam bona naufragantium his, aut alijs rebus, etiam pijs, applicantur. Quod intelligendum cenſeo, si talis lex lata sit de bonis naufragantium acceptis iniuste, aut contra intentionem Bullæ. Si vero talia bona recta intentione & conscientia custodirentur ne perirent, & fieret omnis diligentia moralis ad verum dominum inueniendum, non esset iniqua lex, quæ de bonis in hoc statu constitutis, sanciret, vt post elapsum tempus moraliter sufficiens ad amittendam spem inueniendi verum dominum, in hos, vel illos vsus distribuerentur: tunc enim iam eadem est ratio de his bonis, quæ de alijs derelictis, seu perditis.

Quinta excommunicatio contra imponentes iniqua tributa.

37
Quinta excommunicatio fertur in eos, qui in terris suis noua pedagia, seu gabellas, præterquam in casibus sibi à iure seu priuilegio speciali Sedis Apostolicæ permissa imponunt, vel augent. Ita habent verba Clementis. Gregorius autem declarat personas, solum dicit, Ad id potestatem non habentes: in re tamen idem esse videtur; in Bulla vero Clementis explicatur, potestatem hanc duobus modis haberi posse, scilicet vel proprio iure, vel speciali Pontificis facultate. Vbi statim duo interroganda occurrunt. Vnum est, quod sit illud ius, quo talis potestas habetur, & à quibus personis, & pro quibus casibus concedatur; aliud est, quo modo ad Pontificem pertineat, hæc facultatem dare illis personis, & in illis casibus, in quibus alias non habent dominium, vel ius sufficiens ad hæc vectigalia imponenda.

36
Qui tributa
imponere
possunt
ut iurario.

Sed quia hic non licet omnes incidentes questionēs exacte tractare, circa priorem dicendum est, potestatem hanc imponendi vectigalia solum apud supremos principes, qui in temporalibus superiorem non habent, residere. Vnde in titulo 56. Feudorum. Quæ sunt regalia, inter alia numerantur vectigalia, & pedagia: illa autem regalia participant, non solum qui reges nominantur, sed etiam qui cum illis in supremo dominio conueniunt. Quo fit vt omnes alij principes & domini temporales, qui supremi non sunt, comprehendantur sub hac censura, si absque alia facultate hæc tributa imponant, aut alia exigant, præter ea, quæ vel imperatoria aut

Fr. Suarez tom. 5.

A regia, vel sufficienti ecclesiastica potestate imposita sunt, vel ex antiqua consuetudine, à tempore, cuius non extat memoria introducta, argument. capit. super quibusdam, de verb. signific. Atque ita constat, quæ personæ hanc facultatem habeant, scilicet, solas regias: & quo iure, scilicet, iure communi tam ciuili, quam canonico: imo videtur esse hoc quasi commune ius gentium, & quasi ex natura rei consequens ad supremam, & regiam potestatem, si ita completa sit, vt suum munus perfectè possit exequi. Et ob eandem causam talis facultas iure ordinario merito negatur inferioribus, quia non debent subditi tot oneribus grauari, quæ fuit etiam sufficiens ratio ferendi hanc censuram. In quibus autem casibus sit permissum à iure ipsis etiam principibus supremis hæc tributa imponere, non opinor esse aliquo iure scripto definiendum, sed ipso intrinseco iure iustitiæ: non enim habent hi Principes certas leges definientes, seu numerantes casus in quibus possunt hæc tributa imponere, nec etiam suo arbitrio possunt ea imponere vel augere, sed pro ratione suæ necessitatis, in ordine ad defensionem Reipublicæ, vel aliam publicam vtilitatem, & seruatis conditionibus, vel ex natura rei, vel ex proprio iure & consuetudine vniuscuiusque regni ad iustitiam requisitis, de quibus non est hic plura dicendi locus, quæ in Summa plures tamen referens, argit hic Rebuff. in sua huius Bullæ expositione.

C Hinc vero nascitur dubium ad præsentis clausulæ explicationem necessarium, an hi supremi principes hanc censuram incurrant quando iniusta tributa imponunt, potestatem suam excedentia. Quod dubium attingens Nauarrus supra numer. 61. absolute negat eos in hac clausula comprehendere; & iuxta tenorem Bullæ Gregorianæ videtur id satis probabile, quia solum excommunicat eos, qui tributa imponunt, cum simpliciter & absolute ad ea imponenda potestatem non habeant: principes autem supremi non sunt huiusmodi, quia absolute potestatem habent, licet ea interdum male vtantur. At vero iuxta formam verborum Clementis non videtur sane hæc opinio probabilis: imo ad illam excludendam videntur hæc verba mutata. Non enim excommunicat eos, qui potestatem non habent, sed eos qui in casibus sibi non permissis gabellas imponunt: ergo etiam si alias habent potestatem ad imponenda tributa, si ea vtuntur in casibus sibi non permissis, contra hanc prohibitionē agunt, & consequenter hanc censuram contrahunt. Neque fortasse alia erat mens Gregorij, magis enim necessaria est hæc prohibitio ad cohibendum excessum habitum. Nam domini non supremi, sicut potestatem non habent ad imponenda tributa: ita rarissime tentant illa imponere: & quamuis tentent, cum habeant superiorem in temporalibus, ab illo possunt facile cohiberi: vero supremi Principes, qui potestatem habent, & superiorem temporalem non habent, facile possunt in vsu illius potestatis excedere: ideoque ad eos maxime dirigi videtur hæc lex, si in casibus sibi non permissis tributa imponant, vel (quod in idem recidit) si potestate vti velint, vbi re vera potestatem non habent. Et ita tunc vere dici possunt imponere, tributa potestatem non habentes, vt ait Gregorius, quia licet alias habeant, non tamen ad hoc, nam, cum est sermo de potestate, respectiue debet intelligi, scilicet respectu actus, de quo sermo est.

38
Quomodo
possit Ponti-
fex faculta-
tem ad tri-
buta impo-
nenda dare.

Altera interrogatio erat, quomodo possit Summus Pontifex hanc facultatem dare. Ad quam respondetur breuiter, Summum Pontificem non solum in spiritalibus, sed etiam suo modo in temporalibus habere supremam potestatem, directe & per se in suis terris, vti est vox, & supremus dominus temporalis: in alijs vero indirecte, & per aliud, scilicet

Ee

licet

licet in ordine ad spirituale bonum alicuius regni, vel totius ecclesiae, ut ex propria materia nunc suppono. Per hanc ergo potestatem, & in ordine ad eundem finem potest Summus Pontifex concedere facultatem imponendi vectigalia, etiam illi principi, qui nullam ad hoc potestatem habet, vel pro aliquo casu, in quo sine tali facultate ea imponere non posset. Sicut etiam per eandem potestatem potest Summus Pontifex aliquas personas eximere à tributis temporalibus debitis alicui Principi, si ad spirituale finem id necessarium, vel valde utile, aut decens sit.

³⁹ Ex his ergo satis constat in quas personas feratur hæc censura. Ut vero declaretur propter quas actiones feratur, singula fere verba clausulae expendenda sunt. Primum est illud *in terris suis*; necesse est enim ut impositio tributum respiciat territorium subiectum ei, qui tributum imponit, & respectu provinciae, civitatis, aut loci ex se generale sit: am hanc vim habent citata verba. Statim vero emergunt duo dubia, an si Rex imponat tributum in aliqua terra sua, & in eo casu, in quo illud imponere potest, denique alias iustum, tamen quoad personas generalius illud imponat quam iuste possit, comprehendendo, verbi gratia, clericos, vel alias personas exemptas, an incidat in hanc censuram Bullae. Et breviter dicendum est, non incidere ex hoc capite, quidquid sit de alio pertinente ad libertatem Ecclesiasticam, de quo infra. Ratio est, quia non verificatur in eo factio verba Bullae: nam in eo casu dici non potest, Regem illum imponere in terra sua tributum in casu sibi non permisso, sed modo non permisso, aut circa personas non permittas: hæc autem circumstantiae non prohibentur, vel puniuntur ex vi huius clausulae, ut ex dictis verbis patet. Et ita sentit Nauarrus citato loco. Dices ibi non prohiberi tantum imponere, sed etiam augere gabellas: ergo in illo casu saltem ratione illius augmenti incurreretur hæc censura. Respondetur, gabellam non dici augeri ex eo, quod fructus eius ex maiori multitudine personarum crescat, sed ex eo quod maior impositio pro singulis fiat: & de hoc augmento est ibi sermo iuxta sensum, & intelligentiam omnium: in casu autem proposito non interuenit tale augmentum, ut per se patet.

Quid si Princeps tributum etiam pro personis exemptis imponat.

Nauarr.

Obiectio occurrat.

⁴⁰ *An Rex solus privilegiatis tributum imponens incurrat hanc censuram.*

Aliud dubium est, si Rex imponat tributum in casu alias iusto, seu ex iusta causa, nolit tamen illud imponere toti populo ne illum grauet, sed vel clericis tantum, vel nobilibus, & alias privilegiatis, in hoc iniustitiam committens, an incurrat hanc censuram. Quæ res dubia quidem videtur, sed considerata verborum proprietate, dicendum apparet non incurrere: quia vel tale tributum respicit terram, vel personas tantum: si personas tantum: ergo tunc non imponit Rex tributum in terra sua, sed in hac vel illa persona: atque ita non committit contra hanc clausulam: quæ tractat de imponentibus tributum in terris suis. Si vero respicit territorium ipsum, non delinquit ibi imponendo tributum in casu sibi non permisso: nam, ut supponitur, causa, seu casus erat iustificans: sed peccat ob acceptionem personarum, quod est peccatum diuersæ rationis hic non punitum. Aliud vero dicendum esset, si causa etiam iusta ad imponendum tributum de esset: nam, licet pro personis alias expositis ad solvenda tributa poneretur, censeretur imponi iniuste, & in casu non permisso: ergo etiam si ex parte personarum, quibus imponeretur, simul iustitia deesset, semper tributum illud esset impositum in casu non permisso: ergo contra hanc prohibitionem, & censuram. Quod maxime verum habet, si tributum imponatur solvendum ab omnibus personis talis conditionis huius terræ, vel oppidi: nam sic impositum territorium respicit, quamvis non pro omnibus personis, quod necessarium non esse patet in le-

gibus, vel statutis. At, si tributum imponeretur solum his, vel illis personis nominatim, certe videri posset non sufficiens materia huius censuræ: quia illa non sunt propria tributa in terris imposita, sed sunt exactiones personales inique: de quo plura statim.

Alia verba expendenda sunt, *Pedagii, vel gabellarum*: sunt enim in iuribus varia nomina, quibus tributa significantur. Ex quibus nomen *tributi*, generale est: alia vero sunt specialia, ut nomen *pedagii*, *guidagii*, &c. quæ varias species tributorum ex locis vel rebus desumptas significant, ut Glossa, & Doctores declarant in capitulo *Super quibusdam*, de Verborum significat. & Syluester late verbo *Gabella*, & Nauarrus in capite *Fraternitas*, decimo secundo, quaestione secunda circa finem. Ex his ergo duabus vocibus, quibus Bulla utitur, *Pedagium*, speciale nomen est, significans tributum quod soluitur à transiuntibus per certa loca à principibus designata, *Gabella*, autem generale nomen videtur, comprehendens omne genus exactionis, & tributi. Quare non est dubium, quin hæc prohibitio generalis sit: nam illæ duæ voces vsurpatæ sunt, ut æquipollentes, ut ex illa particula *seu*, conijcere licet. Quamvis enim nomen *pedagii* iuxta primam impositionem speciem illam tributum significet, tamen ex vsu extenditur ad quodlibet tributum genus: quod significat *gabella*: non enim inuenio hanc vocem ad aliquam speciem tributum significandam prius impositam fuisse. Quocirca, etiam si in Bulla *Pij Quinti* de aliis speciebus tributorum fiat mentio in speciali, quæ in hac Bulla omiſsa sunt, non propterea minus vniuersalis est hæc prohibitio: nam illa generalia verba tributa omnia complectuntur. Hinc vero inferre Caietanus in Summa, verbo *Excommunicatio*, capitulo 71. eos qui imponunt novas collectas, seu taxas, non incurrere hanc censuram: nam illæ nec *pedagia* sunt, nec *gabellæ* in propria significatione harum vocum, ad quam sunt hæc leges penales coarctandæ.

Rursus consideranda sunt illa duo verba *imponunt, vel augent*: nam, ut recte notat Nauarrus cum Syluestro & Angelo, secundum in primo continetur, quia augmentum *gabellæ* non fit sine noua impositione; & illud quod additur, *nouum tributum, seu gabella dici potest*: nam, licet adiunctum præexistenti, siquæ pars tributum, & aliquis hac ratione contendere possit additionem illam non esse noui tributum impositionem: hoc tamē friuolum est. quia illud est valde accidentarium, & ex se illa impositio sufficiebat ad nouum tributum constituendum: nihilominus tamen ad maiorem explicationem illa verba multiplicata sunt.

Vltimo vero adduntur verba illa *seu imponi vel augeri prohibita exigunt*, per quæ extenditur hæc prohibitio, ut non solum imponentes, sed etiam exigentes tributa, hac lege prohibita, comprehendat. Ita enim intelligenda, seu coarctanda est illa particula *prohibita*, etiam si in textu absolute ponatur: non enim excommunicantur hic omnes qui exigunt, vel vsuras, vel simoniacam mercedem, & alia similia iniusta, & consequenter prohibita, ut Caietanus notat, & est per se clarum: quia verba sunt iuxta subiectam materiam intelligenda. Ob hanc autem ampliationem incurrunt hanc censuram omnes ministri, vel famuli, qui has gabellas prohibitas exigunt: & conductor, & hæres imponentis, qui eas exigi mandat. Dicitur autem exigere is, qui tantquam debita illa postulat ab eo, qui nollit ea solvere, si posset, ut iidem auctores notant. At denique in hac coactione magis considerandum est id quod exigitur, quam is, à quo exigitur, nam per illa verba Bullæ illud prius determinatur, non vero hoc posterius. Et ideo sine gabella sine ex prohibitis, id est, ex iis quæ simpliciter loquendo iuste imponi non possunt,

possunt, à quocunque exigantur, hæc censura in-
curritur, quia semper exactio est iniusta, & contra-
rius. Si vero gabella non est prohibita per se, & ex vi
sue causæ, & impositionis, licet exigatur ab eo à quo
non debetur, ut à clerico, & ideo iniusta sit exactio,
nihilominus non incurritur hæc censura iuxta com-
munem sententiam, quia non exigitur gabella sim-
pliciter prohibita. Ex quo fit, ut quoniam priuata
personæ, & ministri facile possunt ignorare iniusti-
tiam tributi, & quando de hac illis non constat, ius-
te presumunt principem iuste agere, ideo sæpe pos-
sunt per ignorantiam excusari à culpa in huiusmodi
exactione, & consequenter etiam à censura, quæ si-
ne culpa incurrere non potest. Hic addenda sunt, quæ
infra tractabimus inter censuras non reseruatas cir-
ca c. Quamquam, de Censibus in sexto.

*Sexta censura contra falsarios literarum
Apostolicarum.*

Sexta censura fertur in eadē Bulla contra falsarios
literarum Apostolicarum, etiam in forma Breuis, a. sup-
plicationis, gratiam, vel iustitiam concernentium per Roma-
num Pontificem, vel Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Vicecancellari-
um, seu gerentes vices eorum, aut de mandato eiusdem
Romani Pontificis signatarum: nec non falso fabricantes
literas Apostolicas etiam in forma Breuis, & etiam falso
signantes supplicationes huiusmodi sub nomine Romani
Pontificis seu vicecancellarii, aut gerentes vices prædicto-
rum. Quæ verba, quoad personas in quas fertur hæc
censura, generalissima sunt: fertur enim in omnes
qui hæc delicta committunt, absque vlla exceptio-
ne. Quoad actiones vero, duæ sunt, quæ hic prohi-
bentur, & puniuntur: quævis ambæ circa eandē
materiam versentur, scilicet circa literas Apostoli-
cas. Prior actio est falsare huiusmodi literas, quæ
prohibita etiam sub anathemate fuerat in c. Ad fal-
sarium, de Crimine falsi. Quamuis ibi non fuerit
reservatio addita.

Falsare autem literas Apostolicas est non omni-
no falsas confingere seu fabricare, hoc enim spectat
ad aliam actionem ibi prohibitam, sed est aut ver-
as literas Apostolicas ab earum sincera veritate
immutare, aut vero sigillo seu signo literarum Apo-
stolicarum ad falsas literas consignandas uti, ut
late exponitur in capit. L'et, de crimine falsi. Ex
quo satis distincte percipi potest, quæ sit actio, quæ
hic puniuntur, & quot modis fieri contingat. Inter
quos quintus notandus est, scilicet, Cum literis
bullatis, & redditus, in eis aliquid per uerborum tenuem
immutatur. Nam ex eis colligivideatur, vel minimam
immutationem in vna litera vel puncto sufficere ad
grave crimen falsitatis, atque adeo ad hanc censu-
ram incurrendam. Quod ita sensisse videtur Ho-
stiensis in Sum. de crimine falsi, §. Porro, quem sequi-
tur Caietan. verb. Excommunicatio, capit. 27. in fine,
& Rebuffus, hic. At Nauarr. in Summ. capit. 27.
num. 62. contrarium sentit, dicens non satis esse
corrumpere aliquam literam, aut punctum, quod non
mutat substantiam aliquam, ad incurrendam hæc
censuram: quia non sufficit, inquit, ad peccandum
mortaliter, quia nulli sitia hoc gravis iniuria,
vel nocumentum.

Et quidem, in genere loquendo, non est dubium
quin hæc actio falsandi literas possit esse peccatum
veniale ex leuitate materiæ, ut notauit Caietanus in
Summ. verb. Falsarius. Et patet quia non est maior
ratio de hoc actu, seu materia, quam de aliis. Seclu-
so autem peccato mortali, certum etiam est in con-
scientia excommunicationem non incurri, ut supra
dictum est. Ad discernendum autem in præsentī
materia, an immutatio excusetur à culpa mortali,
primo considerandum est, an per eam immutetur
sensus à Pontifice intentus, nimirum, quia facta hæc
mutatione aliquid asseritur, vel negatur, quod ipse

Fr. Suarez tom. 5.

A non intendebat, aut aliquid tacetur vel omittitur,
quod ipse proferre intendebat. Et tunc semper est
peccatum mortale sufficiens ad censuram incur-
rendam, etiam si per vnius puncti, aut apicis muta-
tionem immutatio fieret: quia grauitas huius pec-
cati non in atramento, & literis, sed in sensu confi-
sit. At vero, quando sensus non variatur contra
mentem Pontificis, dupliciter id potest accidere:
primo ut mens Pontificis etiam ut expressa in tali-
bus literis non varietur, sed solum materialis seu
grammaticalis error corrigatur. Et tunc non cenleo
esse peccatum mortale, nec incurri censuram: imo
vix cernitur ibi aliqua culpa: quia si naturam rei in-
spiciamus, ibi nihil contra iustitiam, charitatem aut
B aliam virtutem, aut reuerentiam Pontifici debitā
fit: imo videtur prospici honoris seu decentiæ lite-
rarum eius. Si vero consideremus ius positium, il-
lud prohibet, & damnat falsificationem: hæc autem
re vera non est falsificatio. Quod si dicatur prohi-
bere mutationem, recte id interpretamur de muta-
tione formali, & quoad sensum, non de materiali,
præsertim quæ in melius fit. Cauenda tamen sunt
similes emendationes: quia odiosæ sunt, & possunt
sinistram suspensionem generare.

Alio modo potest contingere mutationem seu
emendationem esse ad mentem Pontificis, secun-
dum se: non tamen prout expressam in literis, ut
verbi gratia, si certo constat Pontificem dispen-
sasse in secundo gradu in literis autem per erro-
rem scriptoris positum sit in tertio, vel aliquo alio.
C Et tunc res est magis dubia, quia licet voluntas
Pontificis fuerit talem gratiam concedere, non est
tamen voluntas eius, ut literæ, quæ illius testimo-
nium continent, per alios, quam per ministros
suos ad id deputatos conferantur. Unde si per
tales literas, gratia illa explicata non est, etiam si ca-
su, vel per errorem id contigerit, non videtur li-
tere eas in alium sensum mutare. Sicut non licet
ret novas literas fabricare, & loco aliarum suppo-
nere. Et hanc partem securiorem, & veritiorem es-
se cenleo. Quamuis, si talis mutatio fiat, literæ
valide sint quantum ad effectum, quandoquidem
re vera continent voluntatem concedentis. Unde
interueniente bona fide, facile etiam poterit talis ac-
tio à graui culpa, & consequenter à censura in con-
scientia excusari.

Alter actio hic prohibita, & punita, est fabrica-
tio falsarum literarum, quæ grauior est, quam præ-
cedens, & nunquam fieri potest sine peccato mor-
tali: & ideo semper sufficit ad hanc censuram in-
currendam. In verbis autem citatis satis declara-
tum est, de quibus literis Apostolicis sit sermo: &
ideo alia explicatio hic necessaria non est. Solum
est aduertendum hanc censuram non comprehen-
dere eos, qui vtuntur huiusmodi literis falsis, vel
falso fabricatis, aut signatis: quia in tota hac clausu-
la nulla mentio eorum fit. Et vitium est longe di-
uersum falsare literas, aut iam falsatis uti. Unde in
dicto cap. Ad falsarium hæc duo distincte ponun-
tur: & cum contra falsarios variæ poenæ partim iu-
re ipso late, partim ferendæ statuuntur, contra uter-
que falsis literis nulla poena ipso iure imponitur, quæ
communis sit omnibus, & quæ ferendæ designan-
tur, minus acerbæ sunt. Rursus obseruandum est, in
dicta clausula Bullæ Cong nullam mentionem fieri
de fautoribus, seu defensoribus, neque etiam di-
stingui de falsantibus literas per se, aut per alios, sed
solum esse sermonem de falsariis, & fabricantibus
falsas literas, qui proprie & in rigore sunt illi, qui
per se ipsos hæc faciunt. Quo fit, ut ex vi illius Bul-
læ hi omnes non incurrant excommunicationem.
Incurrunt tamen illam ex vi cap. Ad falsarium,
nam ibi excommunicantur qui per se, vel alios literas
falsant, & fautores ac defensores eorum: illa tamen
excommunicatio ibi non reservatur, ut dictum est.

E c 2

Additur

Secunda.

47

Tertia.

48

De fabrica-
tib falsas
literas
Apostolicas.

Non ligantur
vientes
literis falso
fabricatis.
Cap Ad
falsarium

crimini
a falsi.

Neque fa-
tores fal-
sarium, aut
præcipites.

49
Adquid ob-
ligentur liti-
ras falsas
Apostolicas
apud se reti-
nentes, Cap.
Dura, de
Crisifalfo.

Additur præterea in cap. Dura, §. Adjicientes, de Crim. falsi. excommunicatio in eos, qui literas falsas apud se habere cognoscentes, intra viginti dies eas non destruant, aut resignant. Quæ obligat, etiam si ipsi falsarii non fuerint, neque eis vii fuerint, vel animo utendi habeant, quia retentio vel conservatio earum absolute prohibetur, illa vero excommunicatio non fertur perius illud ab ipso Pontifice, sed ferri iubetur, & promulgari per singulas Parochias, postquam tamen lata fuerit, si incurratur, eius absolutio reservatur Pontifici in eodem textu: Et, quamvis ibi absolute dicatur, si quis falsas literas se habere cognoscit, &c. tamen est intelligendum de literis tantum Apostolicis, de quibus in illo textu sermo erat, cui paragraphus ille connectitur. Itaque omnes prædictæ censuræ circa falsitatem literarum, vel supplicationum sedis Apostolicæ versantur, & non aliarum quarumcumque, siue Episcopi sint, siue Nuncij Apostolici, siue cuiuscumque alterius, qui non sit Papa, seu Apostolica Sedes, vt Nauarrus notavit.

Nauarr.

50
Impetrantes
literas sub-
reptitias
non ligan-
tur hac cen-
sura.

Denique aduertendum est, quod in aliis sæpe diximus, huiusmodi censuras solum ferri in eos, qui circa falsitatem (vt sic dicam) literarum Apostolicarum peccant. Vnde si ex ignorantia utantur falsis pro veris, non incurrunt, si tamen talis sit ignorantia, vt peccatum graue excuset. Et similiter, qui falsis narrationibus seu informationibus literas Apostolicas subreptitias impetrant: non peccant falsando literas Apostolicas, aut falso fabricando illas: quia literæ subreptitiæ, quamvis inualide sint, & in dicto ca. Ad falsarios, in fine falsæ literæ appellari videantur, ibi, qui falsas literas impetrant alio titulo, scilicet quia falsam narrationem, aut informationem continent: nihilominus in ordine ad expeditionem, a Papa sunt veræ & ideo certum est eos, qui tales literas impetrant, non esse falsarios, nec incurrere in Bullam Cœnæ: incurrunt tamen illas poenas quas illi qui utuntur falsis literis, iuxta extensionem, quæ fit in dicto cap. Ad falsarios, & caret omni commodo literarum, c. Sedes, c. Ex tenore, cap. Super literis, de Rescriptis.

Septima censura contra dantes auxilium infidelibus contra Christianos.

51
Septima censura fertur in eadem Bulla contra dantes duplex genus auxilij infidelibus Ecclesiæ hostibus, & inimicis in damnum Christianorum, & Catholicorum. Quæ respectu personarum est generalis, comprehendens omnes, qui talia delicta committunt. Actiones vero ob quas fertur sunt duæ principales. Prima est deferre vel transmittere ad hos infideles arma, & illa omnia quibus ad impugnandos Catholicos utuntur, vel materiam eorum. Et, vt clarior sit lex, numerantur ibi omnia quæ deferri, aut mitti prohibentur, nimirum equi, arma, ferrum, filum ferri, flammum, chalybs, omniaque alia metallorum genera, atque bellica instrumenta, lignamina, canopem, funes, tam ex ipso canope, quam ex alia quacunque materia, & ipsa materia, aliæque huiusmodi. Deinde in particulari explicantur, qui sint hi infideles, ad quos hæc omnia deferri prohibentur, scilicet Saraceni, & Turci, & Hæretici per Romanam sedem expressè declarati: & generatim omnes Christiani nominis hostes & inimici.

52
Censuram
hanc magna
ex parte iure
communi
latam. Ca.
Ira quorum-
dam, de Iu-
dæis. Ca. Si
falsis,

tit. præter alia specificantur, qui Saracenis vendunt strimenes vel naues. Item in Extravaganantibus de Iudæis, Ioannis 22. & Clementis V. in similibus prohibitionibus adduntur *visuales*, & eadem excommunicatio fertur, licet nō cum simili reservatione. Ait vero Nauarrus numer. 63. in hac prohibitione Bullæ contineri omnia in illis iuribus prohibita, & consequenter per hanc excommunicari omnes, qui per singula illa iura excommunicantur, quamvis non multiplicetur censura, sed addatur reservatio. Ratio eius est, quia hæc Bulla in hac clausula non solum excommunicat speciatim deferentes multa, sed etiam generatim deferentes prohibita: & ita comprehendit omnia per quælibet alia iura prohibita. B Sed ego non inuenio in hac parte Bullæ generale verbum, quo extendatur hæc censura ad ferentes, vel mittentes ad Saracenos quacunque res alias prohibitas: nam in primis in tota clausula non reperitur formaliter illud verbum *prohibita*. Deinde post specificam nominationem armorum, &c. verba maxime generalia sunt, *omniaque alia metalla, genera, atque bellica instrumenta, & funes, ex quacunque materia, & ipsa materia, & alia huiusmodi*, quibus Christiani, & Catholicos impugnant.

Ex quibus verbis præsertim vltimis aperte colligitur, hic tantum prohiberi ea, quæ pertinent ad arma tam de fenestra, quam offensiva. Nam generale verbum *arma*, vtrique comprehendit, vt Rebuffus notat. Item quidquid ad Bellicas actiones confert, seu ordinatur, siue sint proxima earum instrumenta, siue materia earum, siue animalia, aut res aliz deferentes personas militum, vel arma, & res eorum; denique omnia illa, quæ ad vsum talium rerum necessaria sunt. Considerato enim sine huius legis, & verbis specialibus, ac generalibus, quibus utitur, hæc omnia, & non plura comprehendit. Vnde naues, & strimenes, quæ in aliis iuribus numerantur, quamvis in hac clausula omisse sint in specie, nihilominus sub hac censura comprehenduntur, non quia alias prohibita; hæc enim ratio non facit est, vt ostendi, sed quia in illis verbis, *Et alia huiusmodi*, euidenter comprehenduntur. Et eadem ratione possent in specie numerari multa, quæ neque in hac clausula, neque in aliis iuribus speciatim numerantur: & tamen sine dubio sufficiunt ad hanc censuram incurrendam, vt sunt ceruus, & iumenta oneraria, cameli, vbi est usus eorum: ac denique omnia illa quæ in ordine ad bellum seruant eandem proportionem, quam habent cætera, quæ ibi numerantur: hanc enim vim habent illa verba, *Et alia huiusmodi*.

Quare non oportet ad quæstiones de rebus particularibus descendere: quia esset in infinitum progredi: sed ad singulas res occurrentes prudenter applicanda est regula posita, & iuxta illam ferendum est iudicium. Vt tamen id facilius fiat, nonnulla exempla adhibebimus. Vnum est de pecunia, præsertim argentea vel aurea, quæ ibi in specie non numeratur, nec sub generica voce metalli comprehenditur, quia iuxta communem appellationem, postquam argentum, & aurum in pecuniam fabricatum est, moraliter censetur mutare speciem, & habere alium usum: ideo nomine metalli etiam in legatis non comprehenduntur ex sententia Legistarum. Dicendum vero est duplicem posse habere usum huiusmodi pecuniæ. Vnus est quasi materialis, quomodo deferri potest ad Bellica instrumenta conficienda. Et si ad hunc finem deferatur, non est dubium quin sub hac censura comprehendatur sub generali nomine, vel metalli, vel materia. Alius vero usus est quasi formalis, quatenus pecunia est generale instrumentum ad omnes contractus. Et hac ratione censetur etiam comprehendendi in hac censura: non quidem hoc nomine metalli, vel materia, sed vel sub illo verbo amplissimo, *Vel alia huiusmodi* quibus

quibus Christianos impugnari: magis enim impugnatur pecuniis quam armis, vel etiam sub aliis verbis, quæ inferius habentur, *Illisq. ad id auxilium præstant*, magnum enim est pecuniæ auxilium, oportebit autem in particulari considerare an pecunia tribuatur intentione auxiliandi, vel ex circumstantiis ad eam rationem determinetur, iuxta dicenda in vitimo exemplo.

Aliud exemplum est, quod ponit Nauarrus, de vena ferri quam dicit non comprehendere, nisi feratur ea intentione, vt ex ea eruatur ferrum, & fiant arma. Et fundamentum eius esse potuit, quia illa non est ferrum. Sed oppositum credi verius cum Syluestro verb. *Excommunicatio*, 7. Ratio est, quia in primis illa intentio non est necessaria, si res ipsa, quæ deferatur talis est, vt ea vti soleant infideles ad impugnandum Christianos, & in vniuersum belatores ad impugnandos alios: huiusmodi autem est vena ferri, æque ac ipsum ferrum: æque (inquam) quoad vsum, nam vena ferri nō habet alium, quam vt ex ea eruatur ferrum: licet ad vsum belli non æque immediate deferatur: quod nihil refert ad prohibitionem Bullæ, in qua & res & materia earum prohibentur. Adde venā ferri vere ac proprie esse ferrum, non quidem ita purum, & mundū, sicut postquam igne purgatum est, verum tamen ferrum, sicut segetes triticum continent antequam purgetur. Et si lata esset excommunicatio in deferentes triticum, comprehenderet sine dubio eos, qui segetes non purgas deferrent.

Aliud demum exemplum esse potest de victualibus, & idem est de vestimentis, & materiis eorum, ac denique de rebus omnibus, quæ tñ in pace quam in bello vsui esse possunt. De quibus dicendum censetur, ex vi huius clausulæ, & censuræ per se & simpliciter non prohiberi, tamē quatenus tali tempore, vel opportunitate moraliter censeri possunt quasi instrumenta, seu auxilia belli, eatenus sub hac censura comprehendi. Vnde, si hac intentione deferantur non videtur dubium, quin incurratur hæc censura: item licet delict illa formalis intentio, si hic & nunc prævideatur illa omnia futura auxilia belli contra Christianos, id satis erit, vt hæc censura incurratur: quia voluntarie contra hanc prohibitionem agitur, quidquid sit de fine formalis. At vero quando æque ex se indifferencia sunt, nec deferuntur in subsidium contra Christianos, nec eo tempore aut occasione in qua illis vtendum est contra ipsos, non continentur sub hac clausula, vel censura: quia nec in specie numerantur, neque in illa particulari. Et ab huiusmodi, quibus, &c. tales res comprehenduntur, vt per se notum est. Quocirca, si in aliis iuribus hæc res, vel aliæ merces, quæ ab bellum nullo modo spectant, prohiberetur sub excommunicatione ipso iure incurrenda deferri ad Saracenos, qui contrarium egerit, incidet in censurā talis canonis, non vero in hanc censuram Bullæ: Censuræ ideoque talis excommunicatio non habebit reservationem aliam, quam in tali canone habuerit, quia non participat reservationem Bullæ: Censuræ: Atque eadem ratione, si qui sunt infideles etiam Mahometani, qui nullum contra aliquos Christianos bellum gerunt sed contra Turcas, vel alios infideles, non incurrunt hanc censuram, qui ea, quæ hic prohibentur, ad eos deferunt, quia illi, formaliter loquendo, non sunt hostes Christianorum, neque vtuntur huiusmodi rebus ad eos impugnandos: & ita respectu eorum tota huius clausulæ materia cessat. Aduertit etiam Rebuffus, non esse necessarium, vt actuale bellum gerant, sed satis esse quod sint hostes, ad hanc excommunicationem incurrendam, si ad eos deferantur ea, quæ in hac clausula formaliter prohibentur: nam si solum deferantur victualia, & similes merces, eo tempore, quo non geritur bellum: tunc non peccatur contra hanc Bullam: quia nullo

Fr. Suarez tom. 5.

modo, nec formali, nec interpretatiuo datur eis auxilium contra Christianos. Et ita sentiūt Panorm. & Doctores in capit. *significauit*, de iudæis, Angel. *Excommunicatio*, 5. casu. 21. Aliæ vero pœnæ, quæ propter hoc delictum incurruntur, numerantur à Rebuffo, supra art. 5.

Secunda actio in eadem clausula prohibita est, certiores facere inimicos Christianæ religionis de statu Christiana Reipub. in eius perniciem.

Secunda principalis actio in hac clausula prohibita est illorum, qui per se vel alios de rebus statum Christiana Reipublica concernentibus, in Christianorum perniciem, & damnum ipsos Turcas, & Christianæ religionis inimicos, nec non hereticos in damnum Catholice religionis certiores faciunt: illisque ad id consilium, auxilium, vel fauorem præstant. In quibus verbis illud solū videtur esse ambiguum, & explicatione indigens, scilicet quos referat relatum illud illisque an scilicet ipsos hostes, seu infideles, vel Christianos eis aperientes secreta Catholicorum. Et quidem, iuxta simplicem contextum & intentionem Bullæ dicendum est referre inimicos Christianæ religionis, de quibus proxime sermo processerat.

Iuxta quam interpretationem sequitur primo, quod licet reuelantes hæc secreta infidelibus incurrant hanc censuram: non tamen dantes consiliū, vel fauorem aliis, vt huiusmodi scelus reuelandi secreta committat. Patet, quia de illis tantū est sermo nam iuxta interpretationem positam, sequētia verba non referuntur ad ipsos. Solum sunt ponderanda illa verba, *per se, vel alios*, nam ratione illorum possent aliqui dantes auxilium comprehendere: vt, si quis per nuncium reuelet secretum, quamuis nuncius videatur potius auxiliator, quam reuelator, tamen etiam ipse incurreret, quia ipse per se reuelat, alius vero per ipsum. Nec refert quod ipse ex propriis (vt sic dicam) nihil asserat, sed tantum narrat dicta ab alio: sufficit enim quod infide, & auctoritate alterius tale secretum reuelat. Maius dubium esse posset, quando quis non per nuncium, sed per literas reuelat, an deferens literas incurrat hanc censuram supposito quod ei moraliter confiter saltem confuse & in communi, in illis literis contineri huiusmodi res, & secreta: videtur enim ille nihil reuelare, quia tantum deferit sigillatas literas, & consequenter non incurrere. Nihilominus oppositum censetur verius: quia sicut qui applicat ignē, moraliter dicitur comburere, ita qui applicat scripturam continētem secreta, & præbet illam, moraliter dicitur reuelare secreta. Præsertim, quia hoc ipsum, quod est tradere talem epistolam, vt continētem secreta Christianorum, est illos certiores facere de re valde perniciose Christianis: quæ sunt verba ipsiusmet Bullæ.

Secundo sequitur ex dicta interpretatione, sub hac secunda parte principali quatuor actiones prohibitas, & puncta contineri, scilicet reuelare infidelibus secreta nociua Christianis, quæ videtur esse propria prohibitio huius Bullæ. Consilium dare illis; quod etiam sub excommunicatione prohibitū fuerat in dict. cap. *Quod olim* & in capit. *Ad liberandam*. Item dare auxilium, vel fauorem, quod etiam in dictis capitibus & Extrauagantibus continetur. Vltima declaratur per illa verba, *Seu quocunque alio ingenio subsidia impendant, vel machinis, aut quibuslibet aliis: vel qui in piraticis Saracenorum nauibus pro cupiditate suæ regimini, & curam gubernationis exercent*. Quæ omnia & similia supra dictis verbis Bullæ comprehenduntur.

Statim vero oritur vulgare dubium, an remigantes in triremibus Turcarum incurrant hanc censuram. Et oportet supponere remigare in actuali incurfū, incellu, aut itinere contra Christianos: nam,

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

*Antiquis in
triremibus
Turcarum
in actuali
incurſu
Chriſtiano
rum.*

*An peccent
mortaliter.*

ſententia

*Peraveſo-
lutio.*

nam, si regimēt, dum ab ipsis fugiunt, vel dum militāt cum aliis infidelibus, vel dum ad alia sua negotia iter agunt, tunc nihil cooperantur contra Christianos, nec peccant. Deinde non est dubium quin, si ex cupiditate, vel alia ratione mere voluntaria id faciant, hanc censuram contrahant: quia manifeste præbent auxilium infidelibus contra Christianos, quod est in hac clausula prohibitum. Sed difficultas est de iis, qui coacti remigant, qui interdum non possunt sine magno incommodo, vel etiam vitæ periculo desistere. De quibus remigantibus duplex est quæstio. Vna est an peccent mortaliter in eo actu contra legem naturalem cooperando actu malo, scilicet bello iniusto, & aggressivo. Quæ quæstio non spectat ad præsens: & ideo illam præmitto. Quævis etiam multi viri docti conati sint eos excusare, eo quod actus ille remigandi per se est indifferens, & ita potest à cooperatione abstrahi, quæ sententia plausibilis est, eo quod liberat illos miseros homines à gravi perplexitate, & angustia: nihilominus ego illos excusare non possum, per se loquendo, & seclusa ignorantia: quia doctrina illa de cooperatione ad actus morales illo modo explicata viam aperit ad quamcumque cooperationem ad actum prauum cum ea excusatione, quod talis actio, vt ab hoc homine sit, est de se indifferens, & sit sine intentione cooperandi: & ita licebit ædificare templum idolo, vel etiam idolum ipsum conficere, & similia. Non sunt ergo hæc actiones mortales abstractæ & in vniuersali considerandæ, sed vt hic, & nunc cum talibus circumstantiis sunt: hæc autem actio hic & tunc facta re vera est cooperatio, nam est auxilium necessarium, vel vile, quod præbatur his malefactoribus ad suas iniusticias exercendas. Neque refert quod isti asserant se non intendere talem cooperationem, quia cum velint eam actionem exercere, quæ hic, & nunc moraliter necessarius est cooperatio, & consequenter volunt cooperari (vt ita dicam) in actu exercito, etiam si formaliter, seu in actu signato dicant se non intendere cooperationem. Exemplo res optime declaratur, quia si aliqui portarent ignem vt domui aliquius eum applicarent, & cogerent aliquem, vt ipsos iuaret ad deferendum ignem, non posset licite id facere, etiam si necesse esset mortem pati. quia esset cooperatio ad actionem intrinsece malam. Nec valeret excusatio, quod deferre ignem secundum se est actio indifferens: nam hic & nunc non est indifferens sed est combustio domus alienæ. Simile ergo est deferre triremes contra Christianos in eorum perniciem.

*61
An hi remi-
gantes incur-
rant censu-
ram huius
clausula.
Nauarrus
sententia.*

Obiectio.

Altera vero quæstio de his remigantibus est, an incident in hanc censuram Bullæ, quod est querere, an illi censendi sint transgressores huius præcepti vt Ecclesiastici, & contumaces contra obedientiam Ecclesiæ. Et quantum ad hanc partem eos excusat Nauarrus in Sum. & dicto capit. Ita quorundam, notab. 11. Vbi in primis dicit, quod licet incurrerent hanc censuram vt latam iure communi, non tamen vt latam per hanc Bullam; quæ non videtur (ait) illos includere: & consequenter neque eorum censuram reservare. Sed differentiam hanc ipse non probat, neque ego illam video, quia neque in aliis iuribus, neque in Bulla est aliquod verbum quo magis ab vna lege, quam ad alia excusentur, vel includantur. Quare, si excusandi sunt, melius dicitur nullam censuram incurrere, vt ipse etiam Nauarrus opinatur. Solumque probat, quia non videtur intentio Conciliorum, aut Pontificum fuisse, excommunicare eos, qui mortis necessitate adducti contra suam voluntatem adiuvant. Sed contra hoc obijci potest, quia verba dictorum iurum generalia sunt absque vlla limitatione, vel exceptione: intentio autem legislatoris ex verbis colligenda est: exce-

ptio autem velepicheia non est admittenda, nisi vbi actio repugnaret fini, & intentioni ipsius legis, quod hic dici non potest. Præsertim, quia verba huius Bullæ sunt. Auxilium quomodolibet præstant: ergo comprehendunt omnem modum præstandi, etiam illum qui voluntarius est simpliciter, licet sit inuoluntarius secundum quid.

Addere ergo possumus, præceptum hoc quatenus humanum est, admittere excusationes præcepti humani quatenus tale est, vna autem est vt non obliget cum tanto discrimine, & rigore. Ac propterea, licet de se vniuersale sit, & omnes comprehendat, per se loquendo, tamen ex accidente non obligat constitutos in tali necessitate, & discrimine. Et id eo nec dici possunt contumaces, cum magis necessitate, quam voluntate id faciant, nec inobedientes Ecclesiæ, quia non operantur in eo articulo, in quo eius mandatum obligat. Sed dices tandem, licet ordinaria præcepta humana non obligent cum eo discrimine, tamen non est dubium quin Ecclesiæ possit ita obligare quando præceptum respicit commune bonum religionis, seu populi Christiani: huiusmodi autem esse videtur hoc præceptum de quo agimus: ergo obligat etiam in illo discrimine. Respondeo, non satis est quod materia præcepti sit aliquid immediate respiciens commune bonum, sed necesse est vt in particulari hic, & nunc illud exequi cum tanto discrimine, sit necessarium ad publicum bonum, ita vt ex opposito actu graue nocumentum Christianæ Reipublicæ imminet. Atque ita ego fateor, quod si in aliquo casu talis remigatio esset grauiter nocua populo Christiano, teneretur Ecclesiæ subditus ex vi huius præcepti, & censura non remigare etiam cum discrimine vitæ, vt probat ratio facta. Ordinarie vero vel non imminet hoc periculum, vel non impeditur, propterea quod vnus vel alter à remigando cessent: ideoque, regulariter loquendo, habet locum dicta excusatio.

Octaua censura contra impediētes virtualia ad curiam Romanam deferri.

Octaua censura fertur in eadem Bulla contra omnes, qui impediunt, seu inuadunt eos qui virtualia seu alia ad vsum Romanæ curiæ necessaria adducunt: ac etiam eos qui, ne ad Romanam curiam adducantur, prohibent, impediunt seu perturbant: seu hæc facientes defendunt per se vel alios, cuiusque fuerint ordinis, præmientis, &c. In qua clausula satis notæ sunt personæ contra quos fertur hæc censura. Sunt enim omnes Christiani, si in eis inueniatur ratio censura, vt satis specificè & distincte in ipsamet Bulla declaratur. Actiones vero prohibite & ob quas fertur censura, satis etiam distincte proponuntur. Verum omnes illæ intelligendæ sunt, si iniuste fiant. nam, si quispiam, scilicet aliquis Princeps, vel Respublica, suo iure vtens: vel suæ utilitati prospiciens prohibet triticum, vel aliquid simile ex suis finibus extranatur, vt Romam deportetur, non solum non incurrerit hanc censuram, verum nec male ager. Notauit hoc Caietanus verb. Excommunicatio, capit. 19 quem sequitur Nauarrus num. 64. Et potest à simili declarari, nam licet canones sub censura prohibeant, clericum percutere, non tamen prohibent se defendere, etiam si ad hoc necessarium sit clericum percutere. Sic ergo in præsentī illa actio non est prohibita, quia est veluti propria defensio, etiam si inde sequatur impedimentum ne aliqua virtualia Romam deferantur.

Vt autem hoc magis declaretur, in primis necessarium esse opinor, vt ius, quo huiusmodi Princeps, vel Respublica vtitur in suum commodum sit clarum & certum, saltem practice, nam si quis in casu dubij veller agere contra hanc legem, & inde

sect. II. De Exc. contra afficientes iniuria accedentes, &c. 331

ius, vel possessionem acquirere, non excusaretur: quia in eo casu & lex superioris iusta præsumenda est, & potestatem habet Pontifex præcipiendi, ne aliquis sibi seu curiæ suæ vim inferat. Deinde etiam supposito iure, aliqua rationabilis causa pro temporis opportunitate concurrere debet. Nam, si quis tempore v.g. necessitatis inique hoc impediret, licet non agendo contra iustitiam cõmutatiuam, sed cõtra communem charitatem, vel iustitiam legalem, quæ commune bonum respicit: id satis esset, vt incurrat hanc censuram: quia in eo casu iustum est hoc præceptum, & obligat, saltem ex obedientia. Adde vero tandem, non posse dici impedire, & consequenter nec comprehendere sub hac lege eum, qui non vult suas res vendere, vt Romam deferantur, etiam si fortasse desint aliæ, quæ deferri possint: quia illud in rigore, & proprietate vocis non est impedire: hoc enim potius dicit actionem aliquam, quam negationem actionis. Item quia hæc lex non prohibet quominus vnusquisque libere vi possit res suas. Itemque fere est de illo, qui absque vlla vi prius res sibi emit, & ita impedit, ne Romam deferantur: quamuis hic, si illud faciat intentione impediendi, & absque alia causa, poterit etiam hanc censuram incurrere.

Nona censura contra afficientes aliquibus iniuriis eos, qui accedunt ad Sedem Apostolicam.

Nona censura fertur in eadem Bulla contra omnes qui accedentes ad Romanam Sedem vel ab ea recedentes sua vel aliorum opera interficiunt mutilant, spoliunt, capiunt, detinent. Quæ est prima pars huius clausulæ, in qua vt constat, quinque actiones prohibentur, quæ satis in litera patent. Actio enim verberandi, quæ olim addebatur, vt patet apud Caietanum verbo Excommunicatio, capit. 14. in hac Bulla prætermissa est. Sicut etiam omisum est participia vulnerantes, & depredantes, quæ habentur in Bulla Gregorij. Standum ergo est præcisè verbis citatis. Prohibentur autem hæ actiones, quatenus iniuriöse sunt quibus generibus personarum, scilicet, Romam euntibus, vel ab ea recedentibus. In Gregoriana autem Bulla addebatur etiam, *vel apud morantes*: quæ particula quoad hanc priorem partem clausulæ omisita est. Vnde nunc non comprehenduntur sub hac censura ij, qui prædictas iniurias inferunt iis, qui Romam commemorantur: quia nec ibi est periculum illud, quod in via esse contingit, nec defuncti ibi alia opportuna remedia ad iustitiam, & pacem conservandam. Atque ita fere omnia quæ Caietanus supra circa hanc censuram aduertit, hodie necessaria non sunt. Præter considerationem illius particulæ, *Ad Sedem Apostolicam venientia*. Non enim dixit, *Ad urbem*, nec *Romam*: sed, *ad Sedem Apostolicam*: multi enim possunt ire Romam, qui non eunt ad Sedem Apostolicam, sed ad sua negotia secularia peragenda. Et è contrario posset contingere, aliquem ire ad Sedem Apostolicam, & non ire Romam, si Pontificem, & eius Curiam extra Romam esse contingeret. Quo fit, vt formaliter sit necessaria huius censuræ intelligenda de euntibus ad Sedem Apostolicam, id est, ad negotia, causas, vel res, quæ ad illas pertineant, vel quocunque modo gratia illius. Estque hæc ponderatio, vt Nauarrus addit, consentanea iis, quæ Canonistæ notant in capit. Ego N. de iureiurando.

Secunda pars huius clausulæ est, *Nec non illos omnes, qui iurisdictionem ordinariam, vel delegatam à nobis, vel nostris iudicibus non habentes, eam sibi temere vendicantes similia contra morantes in eadem Curia audent perpetrare*. Per quæ verba extenditur hæc censura ad eos, qui prædictas iniurias actiones exercent in eos, qui in Curia (quæ formaliter etiam sumenda

est) morantur: non tamen simpliciter, sed cum ea limitatione, scilicet, si prætextu iurisdictionis usurpatæ hæc faciant. Vnde qui furando spoliatur aliquem in Curia morantem, vel qui in rixa illum interficit, non incurrat hanc censuram, quia non authoritativè & tanquam iurisdictionem exercens id facit. Et hoc solum est, quod sub censura hic prohibetur, vt ex litera constat. Denique in tota hac clausula omisæ sunt omnia illa verba, quæ habebantur in Bulla Gregorij, scilicet, *Dantes auxilium, consilium, vel favorem, vel quia talia fieri mandant*. Et ideo extensio, quæ his verbis significatur, quatenus extensio est, sublata nunc est. Dico autem: *Quatenus extensio est*: quia auxilium, vel fauor tale fit, vt contineat cooperationem ad eandem actionem, vere dicitur illud auxilium præbens spoliare, interficere, &c. & hac ratione censuram incurrere. Quod specialiter aduerto, propter hanc secundam partem huius clausulæ: nam proprius modus exercendi illas actiones authoritativè, & tanquam habens iurisdictionem, est mandato potius, quam per se ipsum exequendo: & ideo (licet non sit expressum) qui mandando ea facit, censuram incurrat: quia reuera tunc facit vt iurisdictionem habens. Magisque posset dubitari de eo, per quem facit: quia ille non operatur vt habens iurisdictionem, sed vt merus executor: nihilominus tamè existimo, etiam illum incurrere, quia est veluti vna persona cum alio, & sub nomine, & titulo iurisdictionis eius operatur.

Decima censura contra inferentes aliquas iniurias iis, qui Romam deuotionis causa petunt.

Decima censura fertur in omnes interficientes, mutilantes, vulnerantes, detinentes, capiunt, seu depredantes Romipetas, (sui peregrinos ad urbem causa deuotionis, seu peregrinationis accedentes, & in ea morantes, vel ab ipsa recedentes. Circa quam nihil fere occurrit annotatione dignum. Solum ex ea clausula licet colligere, verum esse, quod in superiori notatum est, nomine accedentium ad Sedem Apostolicam, non comprehendendi omnes, qui Romam tendunt: alioqui fere superflua esset hæc noua clausula, seu censura. Atque eadem ratione non sine causa additur in hac clausula limitatio, *causa, vel ratione peregrinationis*: quia non omnes, qui Romam tendunt, voluit Pontifex hæc censura tueri: sed eos specialiter, qui causa deuotionis tendunt. Illud etiam est aduertendum, quod quantum ad eos, qui in urbe morantur, fauorabilior, seu generalior est hæc clausula, quam præcedens: quia æque illos comprehendit, ac recedentes, & accedentes. Denique in fine huius clausulæ addita est illa amplificatio, quæ in superiori omisita est, scilicet: *Et in his dantes auxilium consilium, & fauorem*. Concordantur plura decreta 87. dist. & cap. Romipetas, & c. illi, 24. quæ it. 1.

Vndecima censura contra persequentes aliquas personas Ecclesiasticas in dignitate constitutas.

Vndecima censura fertur in omnes interficientes, mutilantes, vulnerantes, percutientes, capiunt, incarcerantes, detinentes, vel hostiliter insequentes Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Sedisque Apostolicæ Legatos, vel Nuncios, &c. Similis fere censura, & reseruata, lata erat in Clementina, si quis suadente, de penis, quantum ad offendentes personas Episcoporum. Et in cap. Felicit, Nauarrus de. de penis in 6. quantum ad offendentes personas Cardinalium, vbi plures aliæ penæ præter communicationem reseruata eis imponuntur. Dicit tamen Nauarrus num. 67. quod quantum ad

Et 4 illud

illud caput, & pœnas in eo contentas, æquantur Cardinalibus, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, Legatis, seu Nunciis Apostolicis Sedis: nullam tamen probationem adducit, nec video unde id colligat. Quia licet in hac clausula Bullæ æquiparentur, tamen ex vi illius solum exquantur quoad censuram hac latam pro offensis in ea numeratis contra huiusmodi transgressores: inde tamen non potest fieri extensio ad pœnas latas in dicto ca. *Felicitas*. Neque alibi extensionem illam factam esse reperio. Vnde quod tertio loco ibidem notat, superuacaneum mihi esse videtur: quia quoad actiones in hac clausula expressas, satis euidenter in ea declaratum est eos, qui talia agunt contra Patriarchas, Archiepiscopos, & c. incurrere censuram Bullæ, quæ quoad personas Cardinalium coincidit cum censura illius cap. *Felicitas*. Et quoad personas Episcoporum cum lata in dicta Clementina *Si quis suadente*. Si quæ vero sunt actiones in illis decretis, quæ hic non numerantur, vel comprehenduntur ratione illarum non incurrunt hæc censura, vt est Bullæ, sed tantum vt est iuris communis. Si quis autem recte consideret actiones superius numeratas, & quæ statim adiungimus, inueniet nihil esse prohibitum in illis iuribus, quod hic non contineatur. Solum aliæ pœnæ omisse sunt, quia hæc Bulla propter censuras tantum promulgatur.

69
Qualis de-
beat esse hæc
actio ad
incurrere
nam huius-
modi censu-
ram.

Prædicta igitur verba nulla fere noua expositione indigent: nam verba, quæ significant actiones, satis per se clara sunt, & quælibet earum ex suo genere sufficit ad incurrendam hanc censuram. Dico autem, ex suo genere, quia semper requiritur peccatum mortale: possit autem interdum esse veniale ex leuitate materiæ: interdum etiam posset esse nullum peccatum, si actio fieret in defensionem propriam: quia tunc non esset actio iniuriosa. Prædicta autem verba formaliter sumenda sunt, quatenus significant iniuriolas actiones, vt per se constat. Denique aliquando posset esse peccatum mortale, non tamē eius speciei aut circumstantiæ, quam hæc clausula, & censura requirit, ob facti, & personæ ignorantiam: vt si quis vulneret Cardinalem noctu incedentem, vel mutato habitu ignorans illum esse Cardinalem, etiam si alias peccet mortaliter, non incurrat hanc censuram, quia formaliter, & secundum speciem, vel circumstantiam culpe non agit contra hanc Bullam: vnde neque est contumax, vt in simili dicemus infra explicando canonem *Si quis suadente*. Denique voces etiam illæ, quæ significant personas, seu dignitates earum, in quarum fauorem hæc censura lata est, satis sunt notæ. Solum aduertit Caietanus verbo Excommunicatio, capit. 12. & sequitur eum Nauarrus, Episcopum huiusmodi decretis intelligendum esse, qui consecratus est, non electus, etiam confirmatus, & possessionem adeptus: quia hic non est simpliciter Episcopus, sed secundum quid: & quia ex parte, quæ hæc constitutio pœnalis est, restringi debet. Sed obijci potest, quia hæc lex, licet nocentibus odiosa videatur, tamen Episcopis fauorabilis est, & ex hac parte amplianda, vt in simili dicemus late infra, explicando canonem *Si quis suadente*. Item quia Episcopus electus, & confirmatus iam potest actus Episcopi exercere, iuxta cap. *At si Clerici*, §. *De adulterio*, de iudiciis. Vnde sæpe diximus, nomine Episcopi venire hunc Episcopum. Nihilominus non sentio recedendum à priori sententia: quia licet hic Episcopus sit vere Episcopus, quoad ea, quæ iurisdictionis sunt, adhuc tamen deest illi consecratio, quam præcipue videtur hæc, & similia priuilegia respicere. Non enim propter iurisdictionem, sed propter consecrationem Clero est immunitas concessa: & ideo verisimilius videtur hic esse sermonem de Episcopo consecrato.

70
Alia actio

Præter actiones vero supra dictas addituralia, etiam principalis, his verbis: *At eos à suis diocesis, et*

visoris; terris, seu dominiis eicientes. Et ex hac parte hanc censuram incurrunt Principes, aut gubernatores Reipublicæ: qui per huiusmodi exilia, aut exclusiones cogunt huiusmodi personas Ecclesiasticas ad aliquid faciendum, vel omittendum, eis mandantes, vt à suis diocesis, vel territorii exeant: vel ab illis terris, in quibus vel legationem acceperunt, vel iurisdictionem habent, aut dominium: vel certe ab illis, in quibus nati sunt, aut domicilium habent: nam illæ etiam propriæ dicuntur terræ suæ. Aduerto tamen, non satis esse ad incurrendam hæc censuram huiusmodi exilia comminari, donec opere compleantur, propter regulam sæpe repetitam, quod actus debet esse consummatus. Recte etiam aduertit Nauarrus, quod si hæc personæ compellantur exire à terra non sua, vt è Curia Regis, vel aliquid simile, non incurrunt hæc censura, licet alias peccetur: quod satis patet ex verbis clausulæ.

Denique additur extensio, ad mandantes rata habentes, & præstantes eis auxilium, consilium, & fauorem. In quibus duo tantum indigent declaratione. Vnum est, quid sit in præsentem ratam habere talem actionem, seu iniuriam. In quo breuiter dicendum est, ratam habere non esse vtunque consentire, approbare, vel laudare tale factum: nam qui hæc faciunt sine villo influxu in talem actionem, non incurrunt hanc censuram. Est ergo illa particula explicanda iuxta duas regulas iuris 9. & 10. in 6. Prior est, neminem posse ratum habere, quod ipsius nomine non est gestum. Ex qua habetur, consensum in præteritum factum alienum, vt alienum est, & esse rati habitationem. Posterior est, rati habitationem retrahere, & mandato comparari, iuxta cap. vlt. de Sententia excommunic. in 6. Et ite: i præsentem rati habitationem tunc proprie dicitur, quando est mandatum quoddam virtuale. Propter quod dicit Nauarrus in dicto numer. 67. quod licet illa particula fuisset omissa, prout fuit in Gregoriana Bulla, nihilominus intelligeretur contenta sub illa particula, *Mandantes*. Atque eadem declaratio sumitur ex Glossa in dicto cap. *Felicitas*, verbo *ratum habentes*. Aduerto tamen, quod licet à principio non sit actio facta nomine alicuius, si tamen habet tractum successuum, vt est detentio, vel incarcerationio: & postea illam ratam habet, cum alias haberet potestatem ad irritandam illam, seu remedium adhibendum, idque facere teneatur, & omittat, ex tunc contrahet hanc censuram: quia licet non possit proprie ratam habere v. g. incarcerationem vt à principio factam, habet tamen ratam continuationem eius seu detentionem talis personæ: quod satis est ad incurrendam hanc censuram.

Aliud explicandum erat, an in his verbis contineantur omnes extensiones, quæ per plura verba habentur in dicto cap. *Felicitas*, & dicta Clementina de pœnis. Nam præter hæc verba ibi additur: *Vel socius fuerit facientis, aut postea receptauerit, vel defensor sit scienter eundem*: nā de his omnibus Nauarrus supra generatim ait, in verbis Bullæ includi omnia illa verba Clementinæ, & cap. *Felicitas*. Et quidem quantum ad primam particulam, scilicet, *socium esse criminis*, res videtur indubitata: nam qui socius est criminis, auxilium confert, & fauorem, imo ipse etiam facit. De secunda autem, & tertia particula mihi est dubium: nam qui post commissum crimen delinquenter receptat, nō propterea mandat, aut ratum habet delictum modo supra explicato: neque etiam confert auxilium, vel consilium ad tale delictum: quia auxilium est de præsentem, consilium de futuro: neutrum autem est ad præteritum. Quod vero receptatio sit auxilium ad sciendum, vel occultandum ne à ministris iustitiæ capiatur, licet aliqui malum esse possint: non tamē est in hac Bulla specialiter prohibitum sub tali censura. Sicut etiam non est prohibitum dare consilium ad fugiendum, vel euadendum.

enadendum manus insequentium. Nam expresse in dicta Bulla dicitur: Ad ea, scilicet quae ibi narrata fuerant: dare ergo auxilium, vel consilium ad actionem longe diuersam, & ibi non contentam, nihil ad hanc clausulam refert. Et eadem ratione, licet receptare sit etiam praeberere fauorem, non tamen ad committenda delicta ibi prohibita, sed ad vitandum fortasse supplicium eorum. Eadem dubitatio est de altera particula, *scilicet defensoribus*. Nam si hae defensio est post commissum delictum, ut supponitur, & in dicto cap. *Felices*, explicatur per illam particulam, *postea*, talis defensio, nec est auxilium, nec fauor ad ea, quae ibi prohibentur. Quae ratio conuincere mihi videtur, quando delictum omnino iam preterit, & solum agitur de supplicio delinquentis. At vero si delictum adhuc pendet in futurum, quia habet continuationem aliquam, vel, ut aiunt, tractum successuum, ut est detentio, vel incarcerationio: vel quia agitur de reparando damno facto v.g. per spoliationem bonorum, tunc receptare, & defensare, esset auxilium, vel fauorem praeberere ad continuationem delicti vel damni illari: & ita omnes illae particulae comprehenderentur sub his particulis Bullae.

Duodecima excommunicatio contra percutientes, aut spoliantes eos, qui in Romana Curia causas agunt, occasione earundem causarum.

Duodecima censura fertur in eos, qui occasione causarum, vel negotiorum occidunt, seu quoquo modo percutiunt, aut bonis spoliant per se, vel alios, sequentes personas scilicet, omnes Ecclesiasticos, vel seculares ad Romanam Curiam super eorum causis, & negotiis recurrentes, ac illa in eadem Curia prosequentes, aut procurantes, negotiorumque gestores, Advocatos, Procuratores, & agentes, seu etiam auditores, vel iudices super dictis causis, vel negotiis deputatos. In qua clausula satis clare sunt actiones, quae prohibentur, & puniuntur, & personae, circa quas tales actiones debent exerceri, quae ibi fusse nominantur. Personae vero, à quibus possunt illae actiones fieri, non nominantur, quia quoad eas vniuersalis est constitutio, & cum illa amplificatione, per se, vel alios. Vnde solum aduertendum, hic non peniti illas actiones, quacunque ratione fiant contra has personas: sed solum, si fiant occasione causarum, aut negotiorum huiusmodi, ut expresse ibi dicitur. Itaque non tam hic intenditur fauor personarum, ut sic dicam, quam censuram, ne illarum cursus, aut expeditio, vel executio, aut literarum impetratio, aut alia huiusmodi impediatur: quod fieret, si personae, per quas hae sunt tractanda, vel expedienda, ea ratione praedictis iniuriis afficerentur. Aduertit etiam Nauarrus numero 63. ad incurrendam hanc censuram non esse necessarium, ut praedictae actiones, seu impedimenta fiant auctoritate iudiciali laica, sed sufficere ut fiant priuata, vel Ecclesiastica: citatque Caetanum contrasententem, non designat tamen locum. Neque ego inuenio: nam in verbo *Excommunicatio*, capit. 15. ubi hanc clausulam exponit, id non docet. Imò ait, hanc censuram quoad personas offendentes esse vniuersalem. Vnde id, quod Nauarrus notat, adeo est clarum, ut nemini, credo, posset in dubium venire: quia verba Bullae sunt vniuersalia, neque vllam mentionem faciunt laicae potestatis: nec vlla probabilis ratio excogitari potest ad illam limitationem adiungendam. Quin potius in postremis verbis huius clausulae additur extensio ad omnes personas, quae quouis modo cooperantur, vel concurrunt ad praedictas actiones, his verbis: *Qui per se, vel alios directe, vel indirecte delicta huiusmodi committere, exequi, vel procurare, aut in eis dem auxilium, consilium, vel fauorem praestare non verentur,*

A cuiuscunque praeminentiae, & dignitatis fuerint. Quae & per se, & ex dictis satis clara sunt.

Decimatercia excommunicatio contra appellantes ad laicam potestatem in causis Ecclesiasticis ad impediendam executionem literarum Apostolicarum.

Decimatercia censura fertur in omnes, qui praetextu friuolae appellatoriae à grauiamine, vel futura executione literarum Apostolicarum ad Curias seculares, & laicam potestatem recurrunt in causis Ecclesiasticis ad impediendam executionem aliquarum literarum Apostolicarum quouis modo à praedicta Sede emanantium. Haec est enim summa illius clausulae, quae in capit. *Quoniam*, de Immunit. Ecclesiast. in 6, hic verò pluribus verbis proponitur, & amplificatur tam ex parte personarum sic offendentium Sedem Apostolicam, quam ex parte literarum, quarum occasione fit offensio: & etiam ex parte actionum, seu modorum, quibus talis offensio fieri potest. Nam ex parte personarum dicitur, tam Ecclesiasticas, quam seculares cuiuscunque dignitatis. Et ita est vniuersalis illa censura. Ex parte vero literarum dicitur: Et iam in forma Breui tam gratiam, quam iustitiam concernentium: necnon citationum, inhibitionum, sequestro, monitoriorum, processuum executionum, & aliorum decretorum à nobis, seu à Sede praedicta, seu Legatis, Nunciis, Praesidentibus Palatii nostri, & Camera Apostolica Auditoribus, Commissariis, aliisque Iudicibus, & delegatis Apostolicis emanantium, & quae pro tempore emanauerint. Quoad actiones vero, seu modos delinquendi dicitur: Ad laicam potestatem recurrunt, & ab ea, instante etiam Fisci Procuratore, vel Advocato, appellationes huiusmodi admitti ac litelas, citationes, inhibitiones, sequestra, monitoria, & alia praedicta capi, & retineri faciunt: qui ve illa simpliciter, vel sine eorum beneplacito, & consensu, vel examine executioni demandari, aut ne Tabelliones, & Notarii super huiusmodi literarum, & processuum executionem instrumenta, vel acta conficere, aut confecta parti, cuius interest, tradere debeant, impediunt, vel prohibent. Ac etiam partes, seu eorum agentes, Notarios, executores, & subexecutores literarum, citationum, monitoriorum, & aliorum praedictorum capiunt, percutiunt, vulnerant, carcerant, detinent, ex citationibus, locis, & regibus eliciunt, bonis spoliant, persequuntur, concutiunt, & comminantur per se, vel alium, seu alios publice, vel occulto: qui ve alias quibuscunque personis in genere, vel in specie, ne pro quibuscunque eorum negotiis prosequendis, seu gratiis, vel literis impetrandis ad Curiam Romanam accedant, aut recursum habeant, seu gratias ipsas, vel literas à dicta Sede impetrent, seu impetratis viantur, directe, vel indirecte prohibere, statuere seu mandare, vel eas apud se, aut Notarios, seu Tabelliones, vel alias quomodolibet retinere praesumunt. Materia huius censuræ hoc tempore latissima est, & multum agitata, praesertim in Hispania: & ideo melius duxi eam alibi fusse tractandam relinquere, quam ea breuitate, quam hic locus postulat attingere.

Decimaquarta censura contra eos, qui causas spirituales praetextu literarum Apostolicarum ad se aduocant, ut illarum executionem impediunt.

Decimaquarta censura non dissimilis praecedenti fertur in eos, qui ad se aduocant causas spirituales, praetextu literarum Apostolicarum, & ita impe-

ita impediūt executionem aliarum literarum, quibus parendum eſt. Clauſula autem huius cenſuræ prolixa eſt, nec poteſt melius exponi, quam eam ad literam referendo. Excommunicat ergo omnes, & ſingulos, qui per ſe vel alios, auctoritate propria & de facto, quarumcunque exceptionum vel aliarum gratiarum, & literarum Apoſtolicarum prætextu, beneficiales, & decimarum, ac alias cauſas ſpirituales, & ſpiritalibus annexas, ab auditoribus, & commiſſariis noſtris aliſque Iudicibus Eccleſiaſticis auocant, illorumve curſum, & audientiam, ac perſonas, Capitula, Conuentus, Collegia, cauſas ipſas proſequi volentes impediunt, ac ſe de illarum cognitione tanquam Iudices interponunt. In quibus verbis illud ſolum aduertendum eſt, hic ſolum excommunicari eos, qui auctoritate iudiciaria hoc faciunt, & prætextu literarum Apoſtolicarum. Vtrumque enim ſub particula copulatiua proponitur. Vnde hæc clauſula vel ſupponit tales literas, vel gratias Apoſtolicas nullas eſſe: ſed falſo conſingi, aut certe eas reuocat, quæcunque illi fuerint. Et eodem tenore additur: Quæque partes attrices, quæ illas (ſcilicet cauſas) committi fecerunt, & faciunt ad reuocandum, & reuocari faciendum citationes, vel inhibitiones, aut alias literas in eis decretas, & ad faciendum, vel conſentiendum: eos contra quos tales inhibitiones emanarunt à cenſuræ, & penis in illis contentis abſolui per ſtatutum, vel alias compellunt, vel executionem literarum Apoſtolicarum, ſeu executorialium proceſſum, & decretorum prædictorum quomodolibet impediunt vel ſuum fauorem, conſilium, aut aſſenſum præſtiant, etiam prætextu violentie prohibende, vel aliarum prætenſionum, ſeu etiam donec ipſi ad nos informandos, ut dicunt ſupplicauerint, aut ſupplicari fecerint niſi ſupplicationes huiusmodi coram nobis, & Sede Apoſtolica legitime perſequantur, etiam ſi talia committentes fuerint Preſidentes Cancellarium, Conſiliorum, Parlamentorum, Cancellarij, Vicecancellarij, Conſiliarij, Ordinarij, vel Extraordinarij quorumcunque Principum ſecularium, etiam ſi Imperialis Regali, Ducali, vel alia quæcunque præfulgeant dignitate, aut Archiepiſcopi, Epifcopi, Abbates, Commendatarij, aut Vicarij fuerint.

In quibus verbis præſertim notanda ſunt illa: Etiam prætextu violentie prohibende: hic eſt enim præcipuus titulus, ſub cuius ſpecie ſolent Principes & eorum miniſtri nonnulla facere, quæ videntur huic diſpoſitioni contraria. Quod putant ſibi eſſe licitum, quia fit ad impediendum, ne aliquis ſine iuſta cauſa: & abſque vera Summi Pontificis informatione à ſuo beneficio deturbetur, aut aliam ſimilem iniuriam grauem patiatur, quam aut vix, aut nullo modo poſſit reparare: Quod (inquit Nauarrus) ubique ſere in illis regnis, ſcilicet Hiſpaniæ, & Galliæ, ſeruatur, ita multi iure muntre conantur: an vero ſati muniunt, necne, S. D. N. definitioni remitto. Quod & ego nunc faciendum cenſeo, ſolumque aduerto circa illa verba: An Archiepiſcopi, &c. ex eis conſtare verum eſſe, quod Caietanus verbo Excommunicatio, cap. 29. circa ſimilem cenſuram notauit, ſcilicet, non ſolum ligare laicas perſonas, quamuis contra eas videatur præcipue lata, ſed etiam Eccleſiaſticas: quæ ſimilia præſumunt alia auctoritate, quam Eccleſiaſtica: ſæpe enim perſonæ Eccleſiaſticae in Curia Principum ſecularium huiusmodi muneribus funguntur, quibus ſi male vtantur, contra libertatem Eccleſiaſticam, & contra tenorem huius Bullæ, eius cenſuras incurrunt. Quod non tantum pro hac clauſula, ſed etiam pro præcedente, & pro ſequentibus diſtum intelligatur.

Decimaquinta cenſura contra trahentes ad tribunal ſeculare perſonas Eccleſiaſticas aut ſtatuta facientes ex quibus libertati Eccleſiaſticae derogetur.

Decimaquinta cenſura ſere annexa præcedenti fertur in eos qui ex prætenſio aliquo officio exnumeratis in fine præcedentis clauſulæ, ſcilicet Preſidentia, Cancellaria, &c. ſeu quod idem eſt, ex eorum, id eſt Principum ſecularium, prætenſio officio, vel ad inſtantiam partis, aut aliorum quorumcunque perſonas Eccleſiaſticas, Capitula, Conuentus, Collegia Eccleſiarum quarumcunque coram ſe, ad ſuum tribunal audientiam, cancellariam, Conſilium, vel Parlamentum præter ius canonici diſpoſitionem, trahunt: vel trahi faciunt, aut procurant, directe vel indirecte quouis quaſito colore, necnon qui ſtatuta, ordinationes, conſtitutiones, præeminencias, ſeu quauis alia decretum in genere, vel in ſpecie ex quauis cauſa, & quouis quaſito colore, atque etiam prætextu cuiuscuſque conſuetudinis, aut priuilegij, aut alias quomodolibet fecerint, ordinauerint, vel publicauerint, vel factis, & ordinatis viſi fuerint, unde libertas Eccleſiaſtica tollitur, ſeu in aliquo laeditur, vel depriuitur, aut alias, quouis modo reſtringitur, ſeu noſtris: & diſta ſedus, aut quarumcunque Eccleſiarum iuribus, quomodolibet directe aut indirecte, tacite, vel expreſſe præiudicatur.

In qua clauſula duæ partes ſunt diſtinguendæ. Prior eſt contra offendentes, perſonas vel communitates Eccleſiaſticas, non quouis genere offenſionis, ſed per abuſum officij, ſeu iuriſdictionis temporalis eas trahendo ad temporalia tribunaia. Circa quam partem ſolum eſt aduertendum, hanc cenſuram ſolum comprehendere eos, qui iudiciaria auctoritate laica hoc modo abutuntur in perſonas Eccleſiaſticas, hanc enim vim habent illa verba, ex eorum prætenſio officio. Sunt tamen attente conſideranda, & ponderanda verba illa, Directe vel indirecte: ſæpe enim huiusmodi iudices vocant perſonas Eccleſiaſticas non quidem ad ſuum tribunal, nec formaliter ac directe vtendo officio, ſeu iuriſdictione iudicum, indirecte tamen videri poſſunt eos trahere ad ſuum tribunal, & tanquam iudices: nam moraliter loquendo inuiti coguntur comparere, nec venient vocati, niſi perſonæ à quibus vocantur, talia munera obirent. Et coguntur coram eis reddere rationem ſuarum actionum, quæ ad iudices laicos non pertinent, & indirecte illos puniunt, dum eos in tali loco, vel ciuitate inuitos detinent, magnasque expenſas facere cogunt: quæ omnia videntur comprehendendi ſub illa particula, indirecte. Et illa, quouis quaſito colore. Nihilominus tamē, quia huiusmodi actiones externæ non ſunt ex ſe determinatæ ad hoc genus tractationis moraliter violentæ, nec tendunt per ſe ad comparandum in iudicio: quod nomen tribunalis in rigore ſignificat non poſſumus eas damnare vt per ſe malas, & ſemper contrarias huic diſpoſitioni, ſed iuxta intentionem operantis, & iuxta occaſionem, & modum vocandi in foro præſertim conſcientiæ diſcernendum eſt, an talis actio ſit ſaltem indirecte hic prohibita, vel potius ſecundum canones ſit permiſſa. Attente enim illa etiam verba huic parti addita ſunt, ſcilicet, Præter ius canonici diſpoſitionem, vt ſcilicet indicaretur, non quamcunque actionem, vocationem, ſed illam, quæ eſt contra ſacros canones, eſſe hic ſub cenſu prohibitam, vt etiam Nauarrus animaduertit.

Alter pars huius clauſulæ eſt contra eſſendentes libertatem & iura Eccleſiaſtica per ſtatuta illa quouis modo contraria, & quocunque colore edita etiam titulo conſuetudinis, priuilegij, &c. Exatque ſimilis prohibitio in cap. Nouerit, de Sentent. excommun. quanquam differant in reſeruacione, & in maiori quadam declaratione, vel extensione. Itaque etiam ibi excommunicantur auctores horum ſtatutorum: qui ſimiliter

77
An scripto-
res horum
statutorum
hac clausula
comprehen-
dantur?

pliei generalique voce *Statutarii*, vocantur: illa ta-
men comprehenduntur omnes, qui in hac Bulla si-
gnificantur per omnia illa verba, *Qui statuta, ordina-
tiones, &c. fecerint, ordinauerint, & publicauerint*. Præ-
terea in illo textu excommunicantur talium statu-
torum scriptores, qui sane non videntur in tota hac
clausula comprehendi: quia illa tria verba, *fecerint,
ordinauerint, & publicauerint*, in rigore tantum si-
gnificare videntur principales auctores talium statu-
torum: scriptores autem non dicuntur, nec sunt au-
ctores legum, sed instrumenta quædam eorum: in
hac autem clausula nulla fit extensio ad eos, qui fa-
ciunt vel præbent auxilium, &c. Quod si hoc verum
est, tales scriptores excommunicati manent, non ta-
men excommunicatione referuata. Veruntamen
facis probabile est, etiam illos in hac clausula com-
prehendi sub illo verbo, *publicauerint*, nam, quia
Scriptura est publicum instrumentum, merito dici
potest publicare statutum qui illud scribit. Respon-
deri potest primum verbum, *publicare*, ibi non sumi
executive, vt sic dicam: sed autoritative, sicut ver-
bum facere, vel ordinare: neque enim prece v.g. qui
legem promulgat, hanc censuram incurrit, sed qui
promulgate præcipit, & ideo proprie publicare di-
citur. Quæ responsio posset acceptari, nisi in Bulla
adderetur illa vox, *quomodolibet fecerint, & publicae-
rint*: non ergo comprehendit tantum præcipien-
tem, sed etiam subscribentem: nam hi omnes ali-
quo modo publicationem efficiunt.

Præterea excommunicantur in dicto textu om-
nes qui de cetero dicta statuta seruati fecerint. Quæ ver-
ba in virtute videntur eadem cum illis verbis Bullæ,
Et qui facti vel ordinati vti fuerint: nam proprius vsus
legis est obseruantia eius: ille ergo statuto vitur, qui
illud seruat, vel seruati facit. Adduntur vero in illo
textu hæc verba, *Nisi ea cum de Capitularibus suis infra
duos menses post huiusmodi publicationem sententia fece-
rint amoueri*. Quæ solum potuerunt habere locum
in statutis huiusmodi, ante conditum, & promulgatum
illud decretum editis: nam in iis quæ postea fa-
cta sunt, præsertim post duos menses ab illius de-
creti promulgatione iam nō habet locum illius tē-
poris determinatio, seu potius dilatio: nam semper,
quocunque tempore talia statuta conseruentur, seu
retineantur, iam id fit post duos menses à promul-
gatione illius decreti: & ita committitur contra il-
lud cuiusque communic. incurritur. Hæc autem ver-
ba, aut æquiualeant non habentur in Bulla. Vnde
si aliquis princeps, vel Respub. talia haberet statuta:
eis vero non vteretur, nollet tamen ea abradere à
suis libris, seu Capitularibus, sed ea conseruare, ad
memoriam, non videtur incurrit in hanc censu-
ram Bullæ: quia illud non est facere, aut ordinare
taliam statuta, neque eis vti, & hæc tantum sunt, quæ
prohibentur in hac Bulla.

Imo etiam videri potest propter illam solam o-
missionem delendi talia statuta à capitularibus, nō
incurri excommunicationem illius decretalis, nisi
simul concurrat vsus seu obseruantia talis statuti:
nam ita utrūque proponitur in illo capite sub par-
ticula exceptiua, vt simul videatur requiri ad illam
excommunicationem incurrendam. Sic enim dici-
tur, *Qui de cetero seruati fecerint statuta edita, nisi ea de
Capitularibus suis, &c. fecerint amoueri*. Vnde Caietanus in
Summa verb. Excommunicatio, ca. 31. sentit, quod ad
incurrendam illam excommunicationem non suf-
ficit non amouere illa à capitularibus, nisi simul ali-
quis faciat ea seruati. Dubitat verò an satis sit, facere
ea seruati, si alioquin eradi illa ex libris infra duos
menses, id vero clarius docuit Nauarrus c. 27. n. 119.
& videtur sane consequenter loqui. Nam, si ad in-
currendam illam censuram sufficeret facere obser-
uare talia statuta etiam si à libris eradantur, nō verò
è contrariò, iam tunc in illo textu illa adiectio lu-
persua esset, quia si quis facit vt talia statuta seruen-

tur, incurrit excommunicationem, sine illa amoue-
at siue non, & similiter si non facit seruati, non in-
currit, etiam si illa nō amoueat: nihil ergo operatur
illa adiectio, ergo iuxta illam interpretationem si
quis amoueat talia statuta à capitularibus, licet fa-
ciat ea seruati, & vsu retineri non incurrit: quia ad
incurrēdum vtrumque requiritur. Quod etiam pa-
tet, quia illa particula, nisi, exceptiue intellecta, in
rigore hoc significat.

Quia vero hoc ipsum consequens videtur absur-
dum, & contra mentem illius legis, scilicet, quod fa-
ciens seruare hæc statuta, si illa delect, excommuni-
cationem hanc non incurrat, ideo existimant alij
particulam, *Nisi ea de capitularibus*, &c. non esse ex-
ceptionem prioris membri, sed nouum membrum
illius censuræ, & supplendam esse particulam equi-
latiuam, & quæ ibi deest, & obscuritatem facit. Ita
vt sensus sit, *Excommunicamus eos si talia statuta seruati
fecerint, & nisi ea de capitularib. amoueant*. Et ita quod-
libet horum sufficit ad illam excommunicationem
incurrendam. Et hanc sententiā tenet Syluest. ver-
bo Excommunicatio 9. excommunicationem, 10. nu. 31.
Eidem sentit Abbas exponens illud cap. numerans
varias personas incurrentes excommunicationem
ex vi illius textus. Vbi simpliciter affirmat eam in-
currere, qui faciūt talia statuta seruati: nec requirit
quod ea non delect. Et videtur probabilissima:
quid enim refert ea delect ex libris, si quis faciat vt
vsu & effectu teneantur. Item, nam qui seruati facit
similem consuetudinem, etiam si scripta non sit, in-
currit hanc censuram: ergo qui facit seruati statu-
tum etiam ex scripto illud delect eandem censuram
incurrit. Supposita autem hac parte, ratio facta ad
probandum alteram, videtur etiam efficax. Et ideo
in rigore hæc sententia videtur verior. Opposita
vero est mitior: quod multum facit ad probabilita-
tem in materia poenali: maxime cum verba textus
sint obscura, ideoque in praxi prædicta sententia pro-
babilis est.

Addit verò Nauarr. incurrit hanc excommuni-
cationem Consules, & Rectores ciuitatis, non so-
lum faciendo statuta seruati, sed etiam si sciant eo-
rum obseruantiam, & non impediant, quia hoc in-
quit, *expressè dicitur in textu*. Sed ego ibi hoc non in-
uenio. Vnde Caiet. d. capit. 31. oppositum sentit, ni-
mirum solum incurrit, qui positue concurrat ad
hanc obseruationem. Qui non fundatur in eo quod
illi Nauarrus tribuit, scilicet, quia propter hanc
omissionem non incurritur censura: nam hoc ita
generatim sumptum tam est aperte falsum, vt non
potuerit Caiet. in eo facile decipi: sed fundatur in
hoc, quod propter omissionem non incurritur cen-
sura alicuius canonis, nisi in eo sufficienter expri-
matur, quia censura est grauissima, & ideo non est
dure, sed leniter interpretanda, in eo autem canonē
non fit mentio de omittentibus, sed solum de con-
currentibus. Atque hoc modo sententia Caietani
fatis probabilis est.

Vt autem textus ille melius intelligatur, duæ par-
tes ad nostrum propositum spectantes in eo distin-
guendæ sunt. In priori scilicet, verlic. *Nec non, &c.*
videtur esse sermo de statutis editis vsque ad illud
tempus contra Ecclesiasticam libertatem: & in eo
duo prohibentur: scilicet, *facere vt ea seruentur, & non
facere vt de libris publicis eradantur*, seu *retinere illa in
Capitularibus suis* (id est in libris publicis & ad hoc
deputatis) ultra duos menses. Primum consistit in
actione, & quantum ad illam partem ego opinor
non incurritur illam censuram, eum qui positue nō
operatur, vel cooperatur alicui ad obseruationem
talis statuti, etiam si possit & debeat illud impedire,
& non faciat propter rationem Caietani: qua, licet
talis omisio sit culpabilis, & indirecte participet
malitiam cooperationis, tamen formaliter non est
facere vt statutum seruetur: & in statuto poenali
standum

82

Aliorum
sentent.

Syluest.

Abbas.

81

Reclor Ciui-
tatis non
impediens
obseruanti-
am huius
statuti non
incurrit.

84

Caiet.

79
Nauarrus
sententia;

standum est proprietati & rigori verborum. Et confirmatur, quia censura non est extendenda ad consentientes etiam culpabiliter, nisi hoc ipsum in lege exprimitur: in presenti autem decreto hoc non exprimitur ergo hæc censura non extenditur ad consentientes: sed ille, qui tantum non prohibet, cum possit, & debeat ad summum se habere ut consentiens. At vero secundum, quod in ea parte prohibetur, ex se magis consistit in ommissione: excommunicantur enim, qui post duos menses non fecerint amovere &c. unde præceptum illud proprie est affirmativum ut faciant amoveri: cui præcepto proprie & per se opponitur ommissio, quæ maxime illi attribuenda est, ad quem ex officio spectat talia statuta conservare, vel delere, & non facit cum possit. Quapropter, si vera est secunda sententia supra relata, quod ad incurrendam illam censuram sufficit quælibet pars illius disjunctionis, per solam hanc ommissionem poterit illa censura incurri. Iuxta priorem vero sententiam, quam diximus etiam esse probabilem, non sufficit hæc ommissio, nisi cum illa simul prior commissio concurret. Tota vero hæc pars, quantum ex illo textu colligitur, procedit de statutis editis usque ad illud tempus, ut patet ex illis verbis, *Qui de cetero servari fecerint statuta edita, & consuetudines introductas, &c.* Item ex illis, *Nisi ea de capitularibus suis infra duos menses post publicationem huius sententiae fecerint amoveri.* Quæ non possunt habere locum nisi in iis, quæ antea edita & constituta fuerint. Denique quia de posteriori tempore postea statuitur. Atque ita illa prior pars non admodum potest ad usum deferri.

In posteriori ergo parte prohibentur similia statuta in futurum, & excommunicantur varia genera personarum. Inter quas aliquæ sunt, quæ propter solam ommissionem non incurrunt hanc censuram absque ulla dubitatione, aliæ vero sunt de quibus potest esse dubium. In priori ordine in primis sunt scriptores talium statutorum, nam hoc manifeste requirit actionem: unde, qui non scribit, licet possit, & debeat impedire ne alius scribat, & non faciat, non incurrerit illam, saltem ut scriptor, quidquid sit de alio titulo, de quo statim Idem censo de illis personis, quæ ibi vocantur *Statutarii*, id est conditores statutorum: nam hi etiam non sunt tales, nisi positivè concurrant. Idem de iudicibus, vel Tabellionibus, qui secundum ea statuta præscripserint iudicare, vel in publicam formam scribere iudicata. Nam utrumque horum requirit positivam actionem: ut ex terminis constat. Neque in his omnibus aliquid additur de consentientibus aut dantibus favorem, vel aliquid simile. Præter hæc vero adduntur hæc verba, *Nec non* (scilicet excommunicamus) *Potestates, Consules, Rectores, & Consiliarios locorum ubi de cetero huiusmodi statuta & consuetudines editæ fuerint, vel servata.* In quibus nulla actio, vel ommissio in his quatuor generibus personarum declaratur, ob quam excommunicentur: sed sufficere indicatur, quod in eorum locis talia introducantur. Nihilominus tamē certum est, quod Caietanus addidit, huiusmodi personas non incurrere hanc censuram nisi aliquam gravem culpam committant in huiusmodi editione statuti, vel consuetudinis, quia excommunicatio non incurritur nisi propter propriam culpam personalem. An vero oporteat eos portare committendo, vel sufficiat omittendo, in textu non explicatur: nec Caietanus expresse affirmat requiri commisionem. Et quoad hanc partem probabilior mihi videtur opinio Nauarri, quod ommissio sufficiat: tum quia lex non distinguit: nec ergo nos sine sufficienti causa distinguere debemus; tum etiam, quia ideo lex illa non designavit certam actionem, sed sufficere existimavit talem introductionem in tali loco, quia supponit, moraliter loquendo, hoc provenire ex culpa & negligentia eorum, qui gubernant: quod maxime

patet in consuetudine, quæ Superioribus tribuitur, quando ipsi vident, & permittunt; ergo quoad hanc partem huiusmodi modus negligentie sufficit in his personis; ut hanc censuram incurrant.

Extenditur præterea in dicto textu illa excommunicatio, ad eos qui servare faciunt consuetudines introductas contra Ecclesiæ libertatem. Quæ personæ non videntur in hac Bulla comprehensæ: quia aliud est servare consuetudinem, seu facere illam servare; aliud vero prætextu illius legem aliquam, vel statutum condere: in hac autem Bulla excommunicantur qui prætextu consuetudinis condunt statuta contraria Ecclesiæ libertati, non vero qui talem consuetudinem absque lege latam servare faciunt: quod in prædicto textu prohibetur, & ideo qui in hoc præfite delinquant, in excommunicationem quidem in illo capite latam incurrunt, non tamen videntur in propriam & reservatam censuram Bullæ Censuræ incurrere. Nisi quis dicat, satis esse moraliter legem statuere, aut certe lege uti, qui consuetudinem tantquam habentem vim legis servare facit: ex hoc capite incurrere in Bullam Censuræ, non tantquam conditorem legis, sed tantquam illam utentē. Quod est probabiliter considerandum, tamen ad ampliandam poenam rigorosum est: quia consuetudo in sermonis proprietate non est statutum, aut lex: & ideo in praxi satis probabilis, & securus videtur prior sententia.

Tandem in eodem capite excommunicantur in particulari, quædam personæ, scilicet, *Potestates Consules, Rectores, & Consiliarii locorum, ubi hæc statuta, vel consuetudines editæ fuerint, vel servata, & qui secundum eas iudicare præsumpserint, vel in publicam formam scribere iudicata.* Vbi aduertendum est, hanc extensionem factam videri propter ea statuta, quæ sunt ab aliqua Republica, vel communitate, nam quia communitas excommunicari non potest, ideo fertur talis excommunicatio in capita, seu principalia membra talis communitatis, quæ ad talia statuta edenda, vel ad eorum usum concurrunt. Atque hoc modo est talis censura intelligenda, ut recte Caietanus verbo *Excommunicatio*. capitulo trigésimo primo annotavit. Nam, si contingat aliquem esse consulem eius civitatis, ubi statutum edicitur, aut servatur: ipsum autem nullo modo concurrere ad talis statuti editionem, vel observationem, non propterea incurrerit ipse censuram: quod communitas, cuius ipse est principale membrum, in eo deliquit: quia excommunicatio non incurritur propter peccatum communitatis, sed propter proprium: ideo enim non fertur in communitatem, sed in singulas personas. Ergo personæ ibi nominatæ tunc incurrunt quando in eo facto deliquerint, non vero alias, ut in simili annotavit Nauarrus capitulo vigésimo septimo, num. centesimo & decimo quinto, ex Angelo, Sylvestro, Tabiena, & Panormitano in ca. *Adversus*, de Immunit. Eccles.

Dubitari vero non immerito potest, an tales personæ incendant in hanc censuram, ut est Bullæ Censuræ. Et est ratio dubij, quia in ea tantum fertur censura contra facientes, ordinantes & publicantes hæc statuta quando vero communitas id facit non incurrit, quia non est capax huiusmodi censuræ excommunicationis: singulæ autem personæ non possunt vere dici facere statutum, aut legem: & ad illas non est facta in Bulla specialis extensio: nec per nomina dignitatum, aut officiorum, ut in prædicto capite, nec per nomina actionum, quæ ad singulas personas pertineant, ut sunt concurrere, consulere, & cetera. Ergo non incurrunt in hanc censuram Bullæ. Respondetur, in primis iudices, & publicos notarios, & similes sine dubio comprehendi, tantquam videntes huiusmodi statuta, quæ actio in Bulla exprimitur, & ad singulas personas pertinet. Deinde, quamvis

quamvis ratio facta probabilis sit, nihilominus probabilius videtur, etiam quādo tale statutum ab aliqua communitate editur, in hanc censuram incur-
 86
 Aliam
 sū excom.
 de ca. No.
 uerit.

89.
 Liberat.
 Ecclesiasti-
 ca quid sit.

Præter hæc ad perfectam huius clausulæ expositionem duo sunt addenda. Vnum est, quid sit libertas Ecclesiastica, contra quam debet esse statutum, ut hæc censura incuratur. Quæ res latissima est, & apud Canonistas pertinet ad titulos de immunitate Ecclesiarum, & apud Theologos ad materiam de ordine, & privilegiis clericorum, quam in speciali tomo de Religione, si Deus concesserit, breui nos daturus speramus. Et ideo breuiter pro huius loci opportunitate duo requiri dicimus ad hæc libertatem Ecclesiasticam: vnum, ut sit immunitas, seu privilegium, exemptio, aut quoniam alio nomine vocetur propriæ Ecclesiæ quatenus ex personis Ecclesiasticis constat, & loca, aut res specialiter ad eos pertinentes cōtinet. Aliud, ut hoc pertineat ad communem immunitatem Ecclesiæ ut sit, non ad specialia privilegia particularium Ecclesiarum, vel personarum Ecclesiasticarum. Est enim aduertendum: quod, licet hæc libertas denominetur Ecclesiastica ex subiecto, cui inest, scilicet Ecclesiæ: non tamen inest (ut ita dicam) ad quæ totæ Ecclesiæ secundum se totam, sed secundum aliquam principalem partem eius, quæ est spiritualis Hierarchia, seu clerus.

90.
 Cens. Trid.

Vnde non est hæc illa libertas Ecclesiastica, quam potest dici habere Ecclesia tota, si comparatur ad infidelium sectas, seu congregationes, quatenus est excellentior illis, & quodam modo eis dominari potest saltem indirecte, si ad spirituales fines necesse sit: non potest autem eis esse subiecta. Dico autem non esse hic sermonem de hac libertate, quia nunquam potest acciderē, ut per statuta facta a fidelibus (contra quos hæc Bulla fertur) hæc libertas Ecclesiæ minuitur: est ergo sermo de libertate, quam ipsa met Ecclesia inter se ipsam habet in principaliori parte sua, quæ spiritualis est, cooperatione alterius, quæ est temporalis. Constat autem hæc præcipue in excellentia potestatis, tum ad ordinem, tum etiam ad iurisdictionem pertinentis: & consequenter in omnibus exemptionibus, & privilegiis, quibus Ecclesia secundum hanc præcipuam partem suam libera est a subiectione vel coactione temporalis potestatis, siue habeat hanc libertatem ex diuino iure, siue ex humano quocunque. Atque hoc sensu loquuntur iura, quoties de Ecclesiastica libertate sermonem habent, ut maxime videre licet in Concil. Trident. sess. 25. cap. 20. de Reformatione: & cap. vltimo de Rebus Ecclesiæ non alienandis, & capit. primo de Immunitate Ecclesiastica in sexto. Et ideo etiam dixi hanc libertatem pertinere ad Ecclesiam ut sit, in excellentiori gradu, seu ordine suo, nam privilegia particularia huius vel illius Ecclesiæ religionis, aut personæ, directe non pertinent ad immunitatem Ecclesiæ: & ideo qui aliquid contra illa statueret non incurreret hanc censuram, ut sumitur ex doctrina Innoc. in cap. *Notuerit* de sentent. excommunication. numero tertio, cōmuniter recepta, ut videre licet in Socinio, Alexand. & Anchar. qui ibi in additione citantur & Card. Zabarell. in capit. *Pendimus*, de Sent. excomm. Syluest. verbo *Immunit. 2. num. 1.* Caietan. verb. *Excommunicatio*, cap. 31. Fr. Suarez tom. 5.

A Ratio est, quia conditor talis statuti nō violaret Ecclesiasticam libertatem, sed particularis personæ, & religionis privilegium, quod hac censura non puni-
 91.
 Statutum
 quando sit
 contra liber-
 tatem eccl.,

B Aliud explicandum erat, quando statutum aliquod censendum sit contra libertatem Ecclesiasticam, ut de hoc ait Caietanus tunc statutum esse huiusmodi, quando per se, & ex intentione attingit libertatem Ecclesiasticam, eamque lædit. Recte autem declarat, hoc intelligendum esse non de intentione ferentis statutum, sed de intentione ipsius operis (ut sic dicam) seu ex virtute, & directa materia ipsius statuti. Nam si hæc talis sit ut per se non respiciat res Ecclesiasticas, neque harum exemptionem diminuât, licet ipse legislator directe intendat detrimentum aliquod, quod accidens potest inde resultare in Ecclesiasticas personas, & peccet, non tamen agat contra hanc prohibitionem, & censuram: quia statutum ipsum ex se non est contra libertatem Ecclesiæ, & ea quæ sunt per accidens, non considerantur. Et est conuerso, si statutum ipsum sit per se repugnans libertati Ecclesiæ, quamvis statutus speciali intentione non intendat libertatem Ecclesiasticam minuere, sed aliquod temporale commodum suum, nihilominus in hanc censuram incurret: quia opere ipso voluntarie agit contra hanc prohibitionem. Quæ doctrina ita in genere supra, prima est, & moralibus exemplis recte ab eiusdem auctore explicatur.

C Solum aduerto, non esse difficile indicare, quando statutum per se, & directe sit contra Ecclesiasticam libertatem: nam id ex materia ipsius statuti facile percipi potest. Nam dupliciter potest id contingere, primo si materia ipsa sit contraria iuri Ecclesiastico, ut verbi gratia, si statutum sit quod decimæ non soluantur, aut aliquid simile. Secundo si lex ipsa quasi in actu exercito repugnet libertati Ecclesiasticæ, nimirum, quia licet materia eius non sit directe illi contraria, possetque ab Ecclesiastico prælato iuste suis subditis imponi, tamen quod imponatur a seculari potestate, & contra libertatem Ecclesiasticam: ut quod sacerdotes tali vestitu vtantur, vel aliquid simile, ut videre licet in cap. *Grauatamen*, de Sent. excommuni.

D At verò, quando statutum non est ita per se, & directe contra libertatem Ecclesiasticam: ex accidente tamen, & consecutione quadam videtur illam lædere, tunc ait Caietanus, non esse talem legem contra hanc prohibitionem. Sed cum duplici moderatione hoc intelligendum est. Prima, quod tale statutum non solum non versetur directe circa spiritualia, verum etiam nec circa spiritualibus annexa: nā hoc etiam esset contra Ecclesiasticam libertatem, ut expresse dicitur in capitulo vltimo de Rebus Ecclesiæ non alienandis, & recte tractat Panormitanus in prima parte Consil. consilio vigesimo sexto. Secunda ut illud detrimentum, quod per accidens sequi dicitur, non sit ita coniunctum, ut moraliter existimari possit sequi per se. Exemplum sumi potest ex capitulo vltimo de Immunitate Ecclesiastica in sexto, ubi excommunicantur temporales domini, qui suis subditis prohibent, ne clericis consueta obsequia exhibeant, id est, ne eis quicquam vendant, aut panem coquant, & similia, Cum talia, inquit, in derogationem libertatis Ecclesiasticæ præsumantur. Quod verbum, præsumantur, Caietanus in dicto capit. trigesimo primo, & trigesimo septimo, & Nauarrus numer. 10. intelligunt cum proprietate, id est, prohibitione.

92.
 Statutum
 quando sit
 contra liber-
 tatem eccl.,

93.

94.

Abb.

Caiet.
 Nauarr.

ff

hibitio-

hibitiones illas non esse contra Ecclesiasticam libertatem, sed contra humanam societatem, tamen ab Ecclesia præsumi fieri in iniuriam Ecclesiasticæ immunitatis. Sed quod ad rem moralem attinet: re vera sunt materia huius excommunicationis, quia vere prohibentur in fauorem Ecclesiasticæ libertatis. Vnde merito dici possunt non tantum præsumptiue, sed etiam verè esse contra Ecclesiasticam libertatem, quia saltem indirectè impeditur illo modo Ecclesiastica libertas, vel aliquid illi repugnans à personis Ecclesiasticis exigitur. Dicuntur ergo præsumi esse contra libertatem Ecclesiasticam, quia non directè, & expressè hoc declarant, nihilominus tamen verè sunt in fraudem dictæ libertatis, vt in simili dicitur in ca. *Quanto*, de Priuileg. iuxta reg. vlt. iuris in sexto, *Certum est eum in legem committere, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem*. Sic etiam dixit Bartol. in leg. 1. §. 2. ff. Quarum rerum actio non detur, numero tertio illud esse contra libertatem alicuius per quod efficitur timidior: & ideo statuta illa, per quæ efficiuntur clerici timidiores, esse contra libertatem Ecclesiasticam, etiam si immediate & directè non videantur contraria priuilegiis Ecclesiasticis, sed iuri communi omnibus ciuibus, de qua re particularia exempla videri possunt in Caiet. & Nauarr. supra, & in eodem Nauarr. consil. 2. de Immunit. Eccles.

Bartol.

Decima sexta censura contra impediētes prælatos Ecclesiasticos ne sua iurisdictione utantur.

Decima sexta censura fertur in eos qui prælatos seu iudices Ecclesiasticos ordinarios impediunt, quo minus sua iurisdictione contra quoscumque utantur: secundum quod canones, & sacra constitutiones Ecclesiasticæ, & decreta Conciliorum Generalium, & præsertim Tridentini statuerunt. Et hæc est prima pars huius prohibitionis, seu censuræ. Et similis habetur iure communi in ca. *Quoniam*, de Immunit. Eccles. in sexto, cum publici tamen discrimine, cui excommunicatio ibi lata referuata non est, sicut est in Bulla. Item, quia prohibitio illius textus vniuersalior est, nimirum in fauorem Ecclesiasticorum iudicum non solum ordinariorum, sed etiam delegatorum, vt patet ex illis verbis, *in foro Ecclesiastico delegato, seu ordinario*: In Bulla autem solum de ordinariis iudicibus, & prælatis mentio est, vt ex adductis verbis expressè patet. In altera vero parte huius clausulæ non solum de ordinariis, sed etiam de delegatis mentio est. Et in ea excommunicantur omnes, qui post ordinariorum vel delegatorum quorumcumque sententias, & decreta aut alias fori Ecclesiastici iudicium eludentes, ad Cancellarias, & alias curias seculares recurrunt, & ab illis prohibitiones & mandata, etiam penalia ordinarij, & delegati prædicti decerni, & contra illos exequi procurant: eos quoque qui hoc decernunt, & exequuntur, seu dant consilium, patronium, & fauorem in eisdem. Itaque differentia inter has duas partes esse videtur, quod prior immediate fertur in fauorem personarum, id est, prælatorum & Ecclesiasticorum iudicum ordinariorum, & generaliter contra omnes, qui eos impediunt in vsu iurisdictionis suæ. Et ideo specialiter fertur pars illa de ordinariis iudicibus, quia in eis Ecclesiastica dignitas specialiter residere videtur. Posterior verò respicit speciales actus & particularem modum eludendi Ecclesiasticam iurisdictionem, & ideo quoad personas quarum præcepta seu iudicia defenduntur, vniuersalior est.

Decima septima censura contra usurpantes iurisdictionem, aut fructus ad personas ecclesiasticas ratione beneficiorum, &c. pertinentes.

Decima septima censura fertur, etiam ad defensionem ecclesiasticæ immunitatis, in eos qui iurisdictiones, seu fructus, redditus, & proventus ad sedem Apostolicam, & quicumque ecclesiasticas personas ratione Ecclesiarum monasteriorum, & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum pertinentes usurpant. In qua parte iurisdictionis latius usurpatur, quam in præcedente clausula: hic enim non tantum ecclesiastica iurisdictione, sed etiam temporalis, si ratione Ecclesiæ seu beneficii ecclesiastici competat, defenditur; non solum quia expressè nominatur, sed etiam quia inter fructus vel proventus beneficii ecclesiastici computari potest. Itaque, si Episcopus ratione Episcopatus sit etiam temporalis dominus iurisdictionem temporalem habens, qui eam usurpauerint, in hanc censuram incideret. Dico autem, ratione Episcopatus: quia si persona Episcopi aliam habeat dominium, aut iurisdictionem temporali titulo, illa iurisdictione non defenditur per hanc Bullam: quæ identitati dignitati consulit, non personæ. Et idem est de aliis fructibus seu proventibus, vt verba ipsa satis declarant, ibi: *ratione ecclesiarum, & Caiet. verb. Excommunicatio, cap. 27. & Nauarrus nu. 17. annotantur: idem Nauarrus consil. 2. de Immunitate Eccles.*

Caiet.
Nauarr.

Cui etiam addunt necessarium esse ad hanc censuram incurrendam, quod hi fructus ecclesiastici, & proventus usurpentur, & vt fructus, & proventus: quoniam verba (ait Caietanus) formaliter fumenda sunt. Dicuntur autem proventus vt proventus usurpari, quando usurpatur ius ad ipsos, seu quando aliquis eos accipit tanquam ad se pertinentes. Hoc autem annotauit Caietanus, vt ab hac clausula, & censura eos excluderet, qui per furtum, vel rapinam huiusmodi fructus arripiunt, nō formaliter vt proventus sunt, sed vt sunt quæcumque aliæ res: nam hic canon (ait Caietanus) non est factus contra fures, seu latrones, sed contra eos, qui proventus Ecclesiæ usurpant, quia sunt proventus, id est (vt ego interpretor) quia tales proventus, ac si ad se pertinerent, usurpant, & non tanquam aliena bona rapiunt. Quæ ponderatio ingeniosa est, & in rigore vera videtur: eamque ipsum verbum, *usurpandi*, insinuat: tunc enim aliquis usurpare dicitur proventus, quando veluti potestate dominandi, & quasi iure proprio vtens illos præoccupat. Et contra hos, qui hac potestate & violentia utuntur, videtur directè editus hic canon. Et confirmatur, nam si latro furetur bona ecclesiasticæ personæ, ver. gra. triticum pecunia emptum, non incurreret hanc censuram: ergo etiam si furetur triticum ex decimis, aut primitiis collectum, illam non incurreret: quia hoc valde accidentarium est, nec mutat moralem rationem illius actionis. Prohibetur ergo hic non quodlibet furtum, sed usurpatio ecclesiasticorum proventuum.

Quia proventus ecclesiastici usurpantur in hac clausula laqueus

Addit vero vterius Caietanus necessarium esse, vt tales proventus sint alicuius certæ personæ, vel communitatis: quia in litera dicitur, *Ad ecclesiasticas personas ratione ecclesiarum, &c. pertinentes*. Vnde infert, si quis usurpet proventus alicuius Episcopatus, seu Ecclesiæ vacantis non incurrere hanc censuram: quia illius proventus ad nullam certam personam pertinent. Sed hoc incredibile est: & mihi certe videtur, moraliter improbabile, & in primis infructibus pertinentibus ad Pontificem Romanum patet hoc explicatur in illis verbis, *Ad nos, & Sedem Apostolicam*. Quamquam enim Sedes vacet, semper illi

99. Qui proventus ecclesiasticas personas ratione ecclesiarum, &c. pertinentes usurpat, an incurrat hanc censuram.

illi fructus ad Sedem Apostolicam pertinent. Deinde hæc prohibitio, & censura non est facta præcipue in commodum personæ, sed in defensionem Ecclesiæ immunitatis, & dignitatis: ergo, quod præcipue intenditur est cohibere vsurpatores ecclesiasticorum prouentuum, siue illi nunc pertineant ad determinatam personam, siue non: nam hoc valde accidentarium est ad finem ipsius legis. Itē quia alias vsurpantes prouentus monasterii non incurrerent hanc censuram: quia illi prouentus non pertinet ad determinatam personam, sed ad hanc communitatem ex quibuscunque personis constet. Quod si dicatur, sub nomine personarum comprehendendi hoc collegium, vel hanc communitatem, ex quibuscunque personis constet: fingamus hoc anno ex aliqua occasione nullam personam hoc collegium inhabitare, nunquid propterea minus peccabit, qui illa bona vsurpauerit? Nemo, credo, id affirmabit: quia illa circumstantia valde accidentaria est, nec mutat rationem prohibitionis, vel culpæ, & quia semper illi prouentus formaliter pertinent ad hoc monasterium: quod, licet hoc anno non existat, in sequēte existit. & ad illud omnia illa bona pertinebunt. Sic ergo dicendum est in qualibet Ecclesia, aut beneficio vacante, quod vsurpare fructus eius, sit contra hanc prohibitionem: nam per se pertinet ad possessorem talis beneficii, qui licet fortasse non existat, seu non sit dominus beneficii, paulo post succedet in illo: & tales fructus solent ad successorem pertinere. Atque hoc in rigore satis est ad verificanda verba huius clausulæ, scilicet, quod prouentus hi pertineat ad ecclesiasticas personas. Præsertim quod ibi non dicitur, vt illæ personæ sint omnino determinatæ eo tempore in quo bona vsurpantur, aut quod iam habeant ius acquisitum ad illa: satis ergo est quod illa bona ex se sunt destinata ad ecclesiasticas personas, & non nisi spirituali titulo sunt obtinenda. Ac denique, etiam tunc quando Ecclesia vacat, possunt dici pertinere ad commendatarium, vel economum, vt etiam Nauarrus notat, non quidem vt eorum dominium acquirat, sed vt ea conseruet & vero domino suo tempore reddat. Imo etiam possunt dici, pertinere ad Summum Pontificem, si non vt dominum, saltem vt supremum dispensatorem, qui interdum potest tales prouentus Ecclesiæ vacantis, vel suis, vel aliorum vñibus pro ratione occurrentis necessitatis applicare.

Additur denique in eadem clausula quadam extensio huius censure, his verbis: *Veletiam quauis occasione, vel causa sine Romani Pontificis, vel eorum ad quos de iure pertinent, expressa licentia sequestrant:* Quæ verba differunt à præcedētibz in actione, quæ est causa huius censure, nam *sequestrare* non est tibi vsurpare, sed impedire, aut separatim reponere, ne huiusmodi fructus ad ecclesiasticas personas proueniant, & proprie est actus iurisdictionis, quem actio vsurpandi per se non requirit. Et ideo hic specialiter additur illa limitatio, *sine nostra, &c.* quia non quomocunque prohibetur hic actus, sed quatenus est vsurpatæ iurisdictionis: quod non erit, si cum prædicta facultate fiat. Caiet. verò dicit, c. 27. hanc conditionem, seu limitationem etiam cum verbis præcedētibz coniungit. Quia verba Bullæ, quæ ab ipso exponuntur, obscuriora tunc erant: & quantum ad rem spectat, non multum refert: tamen in Bulla Clementis satis hoc explicatum est: & merito, nam in prioribus verbis superflua esset illa limitatio, quia non dicitur quis vsurpare ea, que cum facultate domini, aut superioris accipit, sicut dicitur sequestrare. Imò tunc verius, & iustius id facit, quando cum facultate iurisdictionem habentis id facit.

Fr. Suarez tom. 5.

Decima octaua censura contra imponentes, aut recipientes decimas, aut alia onera personis, aut bonis Ecclesiasticis absque Pontificis licentia.

Decima octaua censura fertur ad defensionem etiam ecclesiasticæ immunitatis contra eos, qui collectas, decimas, vel similia onera ecclesiasticis personis, & Ecclesiarum, monasteriorum, & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum, bonis, eorumque fructibus, &c. absque Romani Pontificis speciali, & expressa licentia imponunt: aut sic imposta, etiam à sponte dantibus, & concedentibus recipiunt. Quæ verba satis per se clara sunt, & virtute continebatur hæc prohibitio in præcedētibz: nam huiusmodi impositio manifeste contra libertatem ecclesiasticam. Hic verò additur, tum ad maiorem declarationem, nam siue hæc impositio, & exactio fiat per modum statuti, siue præcepti, aut per violentiam, aut quacumque alia ratione, incurritur hæc censura: quo modo non erat hoc in superioribus clausulis satis declaratum, aut etiam contentum. Neque etiam quoad illam extensionem, quæ hic fit ad accipientes etiam sponte ablata: dicuntur autem sponte dari, non quia ex absoluta, & omnino libera voluntate donandi dentur: non enim hoc prohibitum est vt per se constet, sed quia sine alia speciali vi, aut coactione, præter exactiōem, seu impositionē datur. Hæc autem ipsa est sufficiens vis, aut coactio: & ideo si hoc titulo dentur, quocumque modo dentur, hanc censuram incurrunt, qui accipiunt. Adnotandum vero est ex Panormitano in c. Non minus, de Immunitate eccles. & Nauarr. cap. 28. nu. 115. hoc esse intelligendum de tributis, aut exactiōibus, quæ vel in bonis ecclesiasticis, vel in personis etiam ecclesiasticis directè imponuntur. Nam si clerici habeant bona temporalia, ratione quorum debent aliqua tributa, vel onera, non est prohibitum illa exigere.

In reliquis autem verbis huius clausulæ fit extensio huius censure ad dantes auxilium, consilium, &c. & omnes personas cuiuscumque dignitatis vel ordinis existant, quæ latissime referuntur. Et innouatur decreta, & pœnæ, vel censure in huiusmodi casu latæ in aliis Conciliis, quæ omnia in Bulla ipsa satis perspicua sunt. Est autem aduertendum similem censuram latam esse in Concilio Lateranensi sub Alexandro Tertio, cap. 19. & haberi in cap. Non minus, de Immunit. eccles. cuius statutum hæc Bulla confirmat & augeat addendo censuram. Et similiter confirmata est ab Innocentio Tertio, in cap. Aduersus, de Immunit. eccles. vbi additur excommunicatio, seu extensio illius excommunicationis, ad successorem illius, qui tale tributum imposuit in regimine, seu officio: nam si antecessor non satisfecit Ecclesiæ, & in excommunicatione permanet donec satisfaciatur, successor ad satisfaciendum obligatur: quod, si intra mensem non præstiterit, in excommunicationem incidit, absq; reservatione ex vi illius canonis. Quæri autem potest, an ex vi huius Bullæ illa etiam censura quatenus ad successorem extenditur, reseruata sit. Et breuiter dicendum censio, si successor non exequatur de nouo impositionem ab alio factam, exactiōem continuando, sed statim esset, solumque sit in mora restituendi, quod ab alio iniuste petiit, & acceptum est, licet excommunicatione incurrat, non tamen videri reseruatum ex vi huius Bullæ, quia in tota hac clausula non est sermo de nõ restituendo, sed de imponente, exigente, vel etiam accipiente, vel quouis modo ad huiusmodi actiones operante: successor autem, qui non satisfacit, non potest dici illas actiones exercere, aut ad illas cooperari: non ergo incurrit hanc censuram prout latam in Bulla Cœnæ.

Vt autem incurrat eam vt latam in dicto capite, ff. 2. Aduersus

99.

Abb.

Nauarr.

100.

Ca. Non minus, & cap. Aduersus, de Immunit. eccles.

Adversus, oportet ut culpabiliter sit in tali mora. Nec enim, ut opinor, cogendus est talis successor ad satisfaciendum, seu restituendum ex propriis bonis, eum ipse non deliquerit; neque aliud ex bonis Ecclesiæ usurpauerit: Debet ergo satisfacere quatenus gubernator, id est, vel ex communibus bonis, vel faciendo, ut qui bona acceperunt, ea restituant; quantum ad hoc enim merito succedit in onere, ut in illo textu dicitur. Et ideo, si non possit intra mensem re ipsa exequi satisfactionem, dummodo, quod in se est, faciat, non incurret, quia re vera non peccat. Sicut etiam Consul, vel alius similis ex gubernatoribus non incurret, si quantum in ipso est, contradicat tali impositioni, licet fortasse propter plura suffragia imponatur, ut in simili annotatum est supra in clausula 15. Hic adungi posset prohibitio similis facta in cap. *Quamquam*, de Censibus, in 6. sed dicitur commodius infra tractando de censuris non referuatis libri 6.

*Decimanona censura contra se interponentes
in causis capitalibus contra personas
Ecclesiasticas.*

Decimanona censura fertur in eadem Bulla etiam in defensionem ecclesiasticæ libertatis contra omnes magistratus, & iudices notarios, scribas, executores, & subexecutores, quomodolibet se interponentes in causis capitalibus, seu criminalibus contra personas ecclesiasticas, illas processando, habendo, capiendo, seu sententias contra illas proferendo, vel exequendo sine speciali, & expressa huius sanctæ Sedis Apostolicæ licentia, etiamsi talia committentes fuerint consilarii, Senatores, &c. & quocumque nomine nuncupati. Quæ clausula nulla indiget expositione, præter dicta in superioribus: nam quod in illis, vel pro defensione bonorum, aut pro causis civilibus, aut pro libertate Ecclesiæ in genere, vel specie dictum fuerat, hic in particulari fit ad defensionem personarum ecclesiasticarum in causis capitalibus. Unde eadem habet intelligentiam.

Solum aduerto in Bulla Gregorii ad hanc clausulam adungi aliam: per quam reuocantur omnia privilegia quibuscunque Regibus potentatibus, aut Rebus publicis concessa, quæ huic prohibitioni contraria fuerint. Quæ clausula videri potest omissa in hac Bulla, sed non tam omissa est, quam virtualiter explicata per illa verba, *sine speciali, specifica, & expressa* huius sanctæ Sedis Apostolicæ licentia: quæ in dicta Bulla Gregorii non erant, sed addita sunt à Sixto V. & à S. D. N. Clemente VIII. per quæ non fuit sublata omnino reuocatio privilegiorum, sed illis existimo declarationem, & moderationem fuisse adhibitam, quod illa esse debeant expressa, & specialia seu specifica. Itaque non sufficiunt generalissima verba, imo nec generica, neque etiam implicita, sed debent esse expressa, & specifica: non existimo tam esse necessarium, ut hæc licentia sit specialis quoad personam, vel quoad delictum in indiuiduo, de quo cognoscendum est, sed sufficit, quod sit ad cognoscendum de tali delicto in specie, etiamsi licentia sit generalis quoad personas ecclesiasticas, tempora, & loca, in quibus tale crimen inuentum fuerit. Et ideo non existimo privilegia sub prædicta forma concessa etiam ante hanc Bullam esse reuocata. Cessatque dubium de quibusdam privilegiis Galliarum quod Nauarrus mouet, & indecisum relinquit: nam plane videtur sub illa forma concessa.

(.)

*Vigesima censura in destruentes, inuadentes,
occupantes, &c. terras Romanæ Ecclesiæ subiectas.*

Vigesima censura fertur in eadem Bulla in specialem defensionem domini temporalis ad eandem Apostolicam pertinentis contra omnes qui per se, vel alios directe, vel indirecte, sub quocumque titulo, vel colore inuadere, destruere, occupare, aut desinere præsumpserint in totum, vel in partem animam Urbem, regnum Siciliæ, insulas Sardinia, & Corsicæ, &c. vique ad illud, & alias ciuitates terras, & loca, vel intra ipsam Romanam Ecclesiam pertinentia, dictæque Romanæ Ecclesiæ mediæ, vel immediate subiectas, nec non supremam iurisdictionem in illis nobis, & eidem Romanæ Ecclesiæ competentem de facto usurpare, perturbare, retinere, & vexare variis modis præsumunt. Nec non ad herentes, fautores, & defensores eorum, seu illis auxilium, consilium vel fauorem quomodolibet præstant. Circa quam notandum est in Bulla Gregorii post quatuor illas actiones, quæ videntur hic designari, ut causæ huius censuræ, scilicet, inuadere, destruere, occupare, aut desinere, addi hoc aduersus, hostiliter iuxta quam determinationem, si in omnia illa verba cadat, restringitur totius clausulæ intelligentia: tamen posteriores Potestates dictionem illam auferentes, videtur voluisse illa verba generalius intelligi, tam si verba Gregorii attentè considerentur, parum differre videtur: his enim potuit illa verba (quæ semel tantum in Bulla Sixti continentur) scilicet de præfatis, & de præteritis hoc modo, eos qui de facto occupant, vel desinunt, vel hostiliter destruunt, vel inuadunt, aut occupare, desinere, vel destruere, aut inuadere hostiliter præsumpserint, &c. Vbi in prioribus verbis dictio, *hostiliter*, solum videtur coniungi cum verbo destruendi: in posterioribus vero cum ultimo, quod est, *inuadere*. Et ita ferè nulla erit differentia, quia verbum ipsum, *inuadendi*, per se videtur indicare huiusmodi hostilem incursum.

Itaque quacunque ratione aliqua ex his actionibus contra iusticiam fiat, sufficit ad incurrendam hanc censuram. Si autem bona fide & probabiliter, iuxta doctorum hominum iudicium aliquid huiusmodi fiat, non incurretur censura: quia excusatur culpa, sine qua non potest excommunicatio incurri. Quod annotauit Caietanus in Summa cap. 31. verfic. 4. *Quæ tunc* (inquit) *operatur quis ex ignorantia plusquam probabili: & ideo neque apud Deum, nec apud Ecclesiam agit contra eiusdem Ecclesiæ ius, seu libertatem.* Aduertit etiam idem Caietanus cap. 17. quæ sequitur Nauarrus num. 73 quod, quando ciuitatibus Papæ sunt factiones, & altera factio extra existens, ciuitatem hostiliter inuadit, quam uis non intendat eam subtrahere ex dominio Papæ, neque in aliquo lædere ius Ecclesiæ, sed ibi principatum obtinere eo modo, quo potest, nihilominus duces, & milites talis factionis hanc censuram incurrun: quia simpliciter inuadunt hostiliter ciuitatem, & in Bulla non distinguitur quod id fiat animo subtrahendi ciuitatem ex dominio, vel iurisdictione Papæ necne. Itæ, quia huiusmodi inuasiones irregulariter ac frequenter non fiunt, quin ciuitas saltem in parte destruat. Addit etiam Caietanus frequenter etiam non fieri, quin liberum regimen talis ciuitatis Ecclesiæ subtrahatur.

Post has censuras addebatur alia in Bulla Gregorii contra eos, qui tempore quo Sedes Romana vacat, vel Summus Pontifex infirmatur suppellectilem librorum, scripturarum, aut bonorum Cameræ Apostolicæ occupant. Illa verò à Sixto, & Clemente sublata est, & ideo nunc solū illa viginti, quæ exposita sunt, per se, & directe continentur in Bulla. Nam alia, quæ postea fertur in eos, qui absoluunt ab huius-

ab huiusmodi censuris sine legitima facultate, est A
quali reflexa, & minus propria huius Bullæ, vt sta-
tim declarabo.

SECTIO III.

Quis possit absolvere ab his censuris.

POST omnes prædictas leges, & cen-
suras additur in Bulla clausula conti-
nens modum, & terminum duratio-
nis eius. Quam clausulam propter lo-
ci opportunitatem in prima sectione
expositam relinquimus. Deinde vero subiungitur
clausula reservationis prædictarum censurarum.
Iuxta quam dicendum est primo, extra mortis arti-
culum nullum præter Romanum Pontificem posse
à prædictis censuris absolvere: neque etiam tunc, ni-
si de stando Ecclesiæ mandatis, & satisfaciendo cau-
tione præstita. Quæ assertio satis probatur autori-
tate ipsius Bullæ, nam sunt ferè formalia verba eius,
Solum possit interrogari quæ cautio sit in mortis
articulo exigenda. Sed de hoc non potest generalis
regula statui, prudentisque arbitrio est relinquen-
dum. Communiter autem dicitur cautionem hanc
debere esse pignoratitiam, vel si ne hæc possit, saltē
iuratoriam, vt videtur licet in Caiet. c. 77. de Excom-
municatione, & Nauarr. supra.

Covarr.
Nauarr.
2.
Quæ cautio
satisfactio-
nem de satis-
faciendi, ut
quæ in
mortis arti-
culo cen-
suræ absol-
ui possit.

Non sufficit
cautio quæ
ad iuramen-
tum præstatur
in iuramento
iuramento.

Merito autem in Bulla dictum non est in mortis
articulo satisfaciendum esse exigendam sed cautio-
nem de satisfaciendo, vt tolleretur dubium, an in
huiusmodi euentibus necessarium sit realem satis-
factionem præcedere, & an in casu impotentia pos-
sit quis absque illa absolui cum eius cautione. Quæ
uis enim propabilis sit (licet non sine opinionum
varietate) in eo casu semper, & pro quacumque re-
seruatione cautionem sufficere, vt in superioribus
vultum est: in casibus tamen huius Bullæ res esse de-
bet contra omnem controuersiam: quia in ipsamet
Bulla non satisfactio, sed cautio satisfaciendi expre-
ssè postulat. Vnde non solum in casu impotentia
simpliciter, sed etiam in minori necessitate, vel qua-
cumque difficultate morali existimo sufficere cau-
tionem, quia Bulla non plus requirit: Nihilominus
tamen, quando satisfactio talis est, vt statim, & sine
vlla mora exhiberi possit, non solum tutius (quod
manifestum est) sed etiam necessarium est, per se lo-
quendo, vt satisfactio præmittatur, saltem vt res be-
ne, & sine peccato fiat. Nam, vt valde hæc semper,
opinor, sufficere cautionem, cum non desit in ab-
soluente iurisdicção: quia verba Bullæ in rigore plus
non requirunt: & ex parte dispositionis poenitentis
possit esse sufficiens cum proposito satisfaciendi:
nihilominus tamen interdum potest esse necessaria
actualis satisfactio præuia, si statim, & absque diffi-
cultate vlla potest exhiberi. Et ideo etiam minister,
vt fideliter suo munere fungatur, debet in simili ca-
su eam exigere. Eo vel maxime, quod quando non
potest satisfactio præmitti, debet cautionem secu-
ritissimam, quantum moraliter potuerit, procurare:
nihil autem securius est, quam non differre satisfac-
tionem, si statim commode exhiberi potest. De
quæ videri possunt superius generatim dicta, &
quæ attingit Nauarr. capit. 27. num. 47. & 48. & quos
ipse citat. An vero articulus mortis, & periculum
mortis idem sint, & vtrumque ad præsentem esse-
dum sufficiat dictum est in superioribus, cum de re-
seruatione casibus in communi ageremus, nec in præ-
sente aliquid speciale occurrit.

Nauarr.
8.
Ad præ-
sentem
causam
per se
ipsam
ab omni-
bus huius-
modi casibus
absol-
ui possit.

Cum autem in hac assertionem dicitur solum Sum-
mum Pontificem posse extra dictum articulum ab
his censuris absolvere, non excluduntur ministri,
seu Delegati ipsius Pontificis ad hunc effectum: quia
constat nec debere, nec moraliter posse Pontificem
per se ipsam ab omnibus huiusmodi casibus absol-
ui.

Fr. Suarez tom. 5.

uere: imò nunquam id facere. Necessarium tamen
est, vt hæc delegatio fiat modo in hac Bulla præscri-
pto: non enim sufficit quodcunque indultum, vel
facultas verbis generalibus concessa, nisi in ea ex-
presse contineantur casus huius Bullæ: ita enim in
eadem Bulla, eisdem fere verbis declaratur: & no-
minantur in particulari omnia genera personarum,
vel communitatum, quibus talia indulta concedi
solent, & ad omnia extenditur reuocatio, siue tales
facultates per Sedem Apostolicam datæ sint, siue
per eorum Concilij Decretum. Quod vltimum verbum
notandum est, quia per illud videtur derogata fa-
cultas concessa Episcopis ad absolendum ab om-
nibus censuris in causis occultis, quantum ad casus
huius Bullæ: quia non videtur potuisse expressius
derogari imò vix potuit verbum illud propter aliud
Concilium addi. Ita animaduerti in superiori to-
mo, disput. 3. o. sect. 2. numer. 10. vbi in hunc locum
remissi aliqua, quæ nunc addenda sunt.

Aduertendum est ergo circa clausulam reuoca-
toriam privilegiorum & facultatum in Bullis Sixti
V. & Clementis VIII. habere quandam restrictio-
nem notabilem per illa verba: *nisi in eis etiam casus
præsentibus litteris expressi comprehendantur.* Per quæ
declaratum est, per priorem reuocationem solum
excludi indulta concedentia facultatem absoluen-
di à casibus Papæ reseruatis, tantum in generali, non
vero ea quæ in specie concedunt casus Cœnæ Do-
mini: & ita constat nunc non esse reuocata regula-
rium privilegia, quæ hos casus in specie concedunt
an verò hæc fuerit noua concessio, seu limitatio re-
uocationis, vel fuerit tantum declaratio prioris re-
uocationis generalis in tomo de religione, Deo dan-
te videbimus. Hinc ergo ortum mihi est speciale
dubium circa præcedentem resolutionem: nam
hinc sequitur facultatem illam Episcopo datam à
Concilio non esse reuocatam per hanc clausulam.
Paret sequela, quia in consilio expressis verbis con-
ceditur hic casus hæresis occultæ Episcopis, vt patet
ex illis verbis sect. 24. cap. 6. de Refor. Item & in hæresis
crimine, in foro conscientie, & tantum, non eorum vicariis
si permissum: ergo hic casus continetur sub illa exce-
ptione, *nisi in eis*, & ergo facultas ad absolendum
ab illo reseruata non est.

Responderi potest, illam specificationem non
tantum fuisse positam à Concilio propter faculta-
tem concedendam, quam propter limitandam il-
lam, scilicet, vt per se, non per vicarium posset Epi-
scopus illa vti, alioqui dicendum esset, concessio-
nem illam esse reuocatam quoad alios casus Cœnæ
& non quoad hæresim, quod plane absurdum est.
Sequelam probo, quia alii casus conceduntur solum
per clausulam generalem ad omnes casus Papæ re-
seruatos, sola autem hæresis in specie exprimitur. Sed
contra hoc est, quia quando post clausulam gene-
ralem additur exceptio alicuius casus reseruati, cē-
sentur omnes alii in specie expressi, quia exceptio
firmat regulam in contrarium, vt ex communi sen-
tentia dixi in 4. tom. disp. 30. sect. 1. num. 3. sed hic
Concilium Trid. prius ponit clausulam generalem,
per quam concedit Episcopis omnes casus occultos
reseruatos Pontifici, vt per se, vel vicarium possint
ab eis absolvere, & postea addit expressionem pec-
cati hæresis cum speciali limitatione: ergo intelligit
concedere omnes alios speciatim & sine illa limita-
tione: ergo talis concessio non est reseruata, saltē
per Bullas Sixti V. & Clementis VIII. cum illi ex-
presse dicant se nolle reuocare facultates, in quibus
casus Cœnæ in specie conceduntur. Quæ ratio sanè
videtur facere probabilem aliquorum opinionem,
negantem facultatem hanc Concilij esse per hanc
clausulam Bullæ derogatam, quanquam aliud fun-
damentum eorum scilicet Episcopos habere hanc
iurisdictionem iure diuino, & Concilium abstulisse
solum impedimentum, & reduxisse rem ad ius an-
tiquum

Et 3

tiquum

Notandum
circa clau-
sulam reuo-
catoriam
Bullæ.

Nisi per hæc
clausulam
non ita sit
facultas
absoluen-
di
Episcopis à
Cœnæ Trid.